

bistands- aktuelt

nr 7 oktober
2009

KINA I AFRIKA

FOTO: JACKSON LOWEN

Kina får økonomisk frisone i Zambia

TEMA – side 14-17

www.bistandsaktuelt.no

Statsminister **Jens Stoltenberg** og utviklingsminister **Erik Solheim** har fått mye skryt for sitt skoginitiativ, men nå sliter de med å bruke pengene. Brasils miljøvernminister **Carlos Minc** (t.v.) er en nøkkelperson i skogsamarbeidet.

FOTO: SCANPIX/BJØRN SIGURDSON

Skaukarer med penger på bok

■ Det var jubel under klimamøtet på Bali da statsminister Jens Stoltenberg lovet opptil tre milliarder kroner i året til å bevare verdens skoger. To år etter sliter norske skogbyråkrater med å bruke halvparten.

■ Amazonasfondet er forsinket, flere potensielle samarbeidsland er «for ukjente» for Norge, og gode nok systemer for måling av resultater er ennå ikke på plass.

■ – Spørsmålet om hvor mye utviklingsland kan absorbere av bistand er relevant innen alle typer bistand, også her, sier skogambasador Hans Brattskar.

Side 4-5

B-Post Abonnement

RETURADRESSE: Bistandsaktuelt,
boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

TANZANIA

Tøffe tider for Tanzanias kritiske røster

Side 8-9

TEKNOLOGI

Ny brille skal hjelp millioner

Side 28

SØR-SUDAN

Norge stanser utbetalinger til Sør-Sudan

Side 12-13

ENERGI

Trøndere investerer kraftkroner i Uganda

Side 13

Kvinnetiltak må prioriteres

Av **Martha Rubiano Skretteberg**, leder av FOKUS (Forum for kvinner og utviklingsspørsmål)

For å kunne forandre på eksisterende maktstrukturer, må vi først og fremst fokusere på kvinner.

JØRGEN LORENTZEN UTTALER i et intervju i Bistandsaktuelt nr. 6 i år at Utenriksdepartementet og mange av organisasjonene ikke forstår hva det betyr å ha et kjønnsperspektiv i utviklingsprosjekter, og at det ikke holder å lage kvinneprosjekter og ha kvinner som målgruppe. Man må se på forholdet mellom kjønnene, sier han.

I FOKUS (Forum for kvinner og utviklingsspørsmål) tenker vi kjønn. Det innebærer at vi ser på maktrelasjoner mellom kjønnene. Derfor prioriterer vi tiltak rettet mot kvinner siden menn, globalt sett, har et stort forsprang på nesten alle områder. For oss er det uproblematisk å fokusere på kvinner uten å miste kjønnsrelasjonene av syne. For å kunne forandre på eksisterende maktstrukturer, må vi imidlertid først og fremst fokusere på kvinner.

Målet for all prosjektstøtte fra FOKUS er at kvinner skal få spillerom og muligheter til å utvikle sine ressurser og at dette vil føre til positive endringer, både i forhold til samfunnet og på individnivå. Støtten skal gis på kvinnes egne premisser, de skal være aktive deltakere, selv definere sine behov og styre utviklingen i prosjektene. Men for å få til en reell bedring av kvinners situasjon, er det også nødvendig å involvere og ansvarliggjøre

I FOKUS er man opptatt av maktrelasjoner mellom kjønnene og prioriterer derfor tiltak rettet mot kvinner. Men det er også nødvendig å ansvarliggjøre og involvere menn, skriver artikkelforfatteren. FOTO: JAN SPEED

DEBATT

menn. FOKUS har mange gode eksempler og erfaringer med kvinnetilrette prosjekter som inkluderer menn:

ADAPT (Agisanang Domestic Abuse Prevention and Training), samarbeidspartner til SAIH (Studentenes og akademikernes Internasjo-

nal Hjelpesfond) i Johannesburg, har kjønnsbasert vold som tema. De har prioritert å involvere menn i sine prosjekter, blant annet gjennom workshops om kjønnsroller i skole.

Tabubelagte tema som homofili og maskuline overgangsritualer er

blitt belyst og det er blant annet blitt arrangert konkurranser der jenter kan nominere positive mannlige rollemodeller. Ideen er å forsterke positiv maskulinitet og påvirke holdninger i samfunnet om hva som er positivt for likestilling og gode relasjoner i familien. Denne satsningen på å tematisere relasjoner og maktforhold mellom menn er helt på linje med de temaene som er oppe i maskulinitetsforskningen nå.

ALL ANALYSE må ta utgangspunkt i kjønnsrelasjoner. Menn må være med i analysen, men samtidig er det et høyt spill å fokusere BARE på kjønn. Dette har vi lært blant annet fra erfaring med «gender mainstreaming», som etter hvert dessverre bare er blitt en del av organisasjonenes papirarbeid og ikke en del av det reelle arbeidet på grasrota.

I det praktiske prosjektarbeidet må vi ofte fokusere på kvinner på grunn av de rådende maktfordelelingsstrukturene. Dette har ført til at det i utviklingssamarbeid er svært viktig å bruke en todelt strategi med BÅDE integrering av likestilling og spesifikke tiltak rettet mot kvinner. FOKUS har samme mål som Jørgen Lorentzen, nemlig likestilling. Men vår jobb er å passe på at kvinners reelle situasjon synliggjøres i den kjønnsanalysen han etterspør. ■

Innlegget er forkortet. Det kan leses i sin helhet på www.bistandsaktuelt.no

Bistand bidrar til tydelig økonomisk vekst

Av **Knut Harald Ulland** og **Arvid Solheim**, Utviklingsfondet

I DET SISTE HALVÅRET har det fra forskjellige hold blitt fremmet et ønske om en bredere anlagt «bistandsdebatt» i Norge. Fra de rødgrønne via sentrumspartiene til Høyre er det enighet om at norsk bistand skal holdes på et høyt nivå, og det snakkes lite om mål og valg. Dette til tross for at mediens omtale av utviklingshjelpen i beste fall er mangelfull, og i mange tilfeller direkte feilaktig. Påstanden om at bistand ikke virker gjentas, og lite skrives det om vellykkede prosjekter, positive resultater, forbedring av levekår.

I MANGE ÅR HAR FOLK innenfor bistandsfeltet undret seg over at man har så mange rapporter på mikroplan som melder om svært god effekt og positive resultater av utviklingsprosjekter, samtidig som det er lite dokumentasjon av samlet effekt

på makro- eller nasjonalt plan. Nå har det kommet et solid såkalt «Working Paper» fra Det Internasjonale Pengefondet IMF som på grundig vis viser sammenhengen. (Minoiu, Reddy 2009)

IMF-rapporten bekrefter at det de kaller utviklingsrettet bistand (developmental aid) fører til tydelig vekst i gjennomsnittsinntekt på lang sikt, i de land de har undersøkt. Forskerne har funnet det nødvendig å lage et skille mellom to typer bistand; den som er ment å bringe utvikling, og den som har andre målsetninger, mens begge typer bistand kommer fra landenes såkalte «bistandsbudsjetter». Det er dessverre ganske vanlig at land gir en del av sin bistand til formål som ikke er ment å bidra til økonomisk og sosial vekst, som for eksempel militærhjelp, eller støtte til politiske allierte. Studien viser at både bilateral støtte og støtte gjennom multilaterale organisasjoner som FN, har god effekt og fører til betydelig økono-

misk vekst. Skandinavisk bistand regnes som blant den mest effektive, blant annet fordi det i en årrekke blant de skandinaviske landene har vært et ønske om at minst mulig av midlene skal bindes til kjøp i giverlandet. Varer og tjenester skal i stedet kjøpes der mottakerlandet får mest for pengene! Bistand fra de nordiske land brukes i mindre grad for å fremme egen utenrikspolitisk agenda, og regnes for å være tydelig fattigdomsorientert.

MAN KAN SPØRRE SEG DA, om hva virkningen vil bli av den rødgrønne administrasjonens klare fokus på de politiske aspekter og virkninger av bistanden. «Bistand er politikk» sier Erik Solheim. Det er selvsagt riktig, akkurat som handel kan virke politisk, eller turisme. Spørsmålet blir kanskje heller om for mye av bistandsmidlene og fokuset blir kanalisert dit Solheim tror han kan bidra til politiske endringer, og ikke dit han tror han kan oppnå mest fattig-

domsreduksjon. Mange mennesker vil trolig bli løftet ut av fattigdom gjennom de norske såkalte «regnskogmilliardene» som skal redde regnskog i Kongo, Brasil og Papua NG, og den politiske effekten i de internasjonale klimaforhandlingene er udiskutabel. Likevel er det sikkert at direkte effekt målt i antall mennesker med øket inntekt og bedre matsikkerhet ville blitt betydelig større dersom de samme midlene hadde blitt investert i for eksempel landbruk, - energi eller infrastrukturprosjekter.

Norsk støtte til utviklingsland har mange gode resultater å vise til, og kan godt løftes fram i lyset. En debatt om hvordan de nesten 30 milliardene som Norge setter av til internasjonal bistand skal brukes kan være en god ting, men da må vi ta utgangspunkt i at vi gjør mye bra allerede, men ønsker å bli enda bedre! ■

Innlegget er forkortet. Det kan leses i sin helhet på www.bistandsaktuelt.no

bistandsaktuelt forbeholder seg retten til å lagre og utgi alt stoff i fagbladet i elektronisk form. Redaksjonen forbeholder seg også retten til å forkorte innsendte manuskripter.

På grunn av stor pågang av debattinnlegg, kronikker, reisebrev, o.l. vil mange artikler ikke komme på trykk.

Debattinnlegg honoreres ikke.

FØLG DEBATTEN PÅ NETT:

WWW.BISTANDSAKTUELT.NO

Renere energi

Otto Formo skriver at trekulletts dager som energikilde bør gå mot slutten, og oppfordrer norske bistandsaktører til å bli mer innovative. Ny teknologi finnes.

Mislykket kvinnebistand

Håkon Spigseth viser til artikkelen i forrige nummer av Bistandsaktuelt der Øyvind Lorentzen hevder at bistanden ofte bommer i sitt likestillingsarbeid ved ensidig å vektlegge kvinnes situasjon. Sosiale endringer

finner sted med utgangspunkt i egen kultur, sier Spigseth, og gir eksempel på dette.

Ungdom – løsning eller problem?

Morten Eriksen kommenterer Bjørnøy og Enghs artikkel i forrige nummer, og peker på hvor viktig folkelige opplysningsorganisasjoner og folkehøgskolene har vært for å mobilisere ungdom i Norden – og mener at dette bør ha overføringsverdi til fattige land også.

Debatten om Utviklingshuset

Eva Bratholm svarer på kritikk som har kommet mot Utviklingshusets utstillinger.

Gutta i Kongo

Halle Jørn Hanssen forsøker å sette aktiviteten til Moland og French inn i en historisk og politisk sammenheng. Han mener at de må tiltales også i Norge når de en gang vender tilbake.

bistandsaktuelt

Fagblad om utviklingssamarbeid • Utgitt av Norad

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media. Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

7/2009 – 12. ÅRG

Kinas inntog i Afrika

LEDER Kinas ekspansjon i et afrikansk land er tema for en lengre artikkel i denne utgaven av Bistandsaktuelt. Den anerkjente svenske forfatteren og frilansjournalisten Ola Wong har vært både i Kina og Zambia for å innhente synspunkter og beskrive utviklingen.

Han rapporterer om en utvikling der Kina gjennom myke lån, investeringer og handel bygger seg strategiske allianser med afrikanske land. I Zambia er kineserne i ferd med å etablere sin egen by med hus, fabrikker, forretninger og restauranter.

Det skjer innenfor Kinas første økonomiske frisoner i Zambia, en av flere som nå skal etableres i Afrika. En økonomisk frisoner innebærer at enkeltbedrifter kan fungere i klynger innenfor en helhetlig forretningsmessig struktur, men det betyr også særlig gunstige økonomiske vilkår, blant annet skattefritak for de selskapene som etablerer seg.

For Kina innebærer den nye satsingen i Afrika å kjøpe seg innflytelse i regionen, tilgang til voksende markeder og langsiktige tilganger til lokale naturressurser. I Zambia er det særlig koppergruvene som er interessante for kineserne, i tillegg til kobolt.

I en periode da kopperprisene har falt med 60 prosent har veldig mange gruveselskaper gått dukken. Da er det forståelig at Zambia har sett positivt på at den kinesiske statlige metallgiganten CNMC overtar gruver og tross alt opprettholder viktig sysselsetting. Det samme gjelder ønsket om å få etablert mer industriell bearbeiding av lokale produkter, slik tanken i noen grad er med de økonomiske frisonene.

Det er mye positivt å si om det kinesiske inntoget i Afrika. Men medaljen har også en bakside. Zambia har allerede opplevd stygge ulykker ved kinesiskdrevne fabrikker, mens ansatte rapporterer om elendig arbeidsmiljø og sultelønninger.

Dessuten bringer de kinesiske selskapene med seg manglende tradisjoner for åpenhet om etablerings-, investerings- og skattevilkår. Mange afrikanske land sliter allerede med mye skjult triksing og fiksing mellom lokale politikere og utenlandske selskaper. Det er derfor all grunn til bekymring over akkurat denne siden ved den kinesiske bølgen i Afrika.

GZ

MÅNEDENS SITAT

«Ja, verden er kaotisk, men Norad er på saken!»

Klassekampens Hilde Reinertsen mener budskapet i den nyåpnede Utviklingshuset er for lite systemkritisk.

Nå kan du få **NYHETSBREV** fra bistandsaktuelt.no

Du kan nå abonnere på
en ukentlig nyhetstjeneste
fra Bistandsaktuelt.

Du mottar den –
sammen med ukens karikaturtegning –
rett inn på din pc!

Gå inn på
bistandsaktuelt.no/Forsiden/Nyhetsbrev
og skriv inn din e-postadresse.
Enklere kan det ikke bli.

Norge sliter med å bruke skogpengene

Løftet om 3 milliarder kroner per år kan bli til 1 milliard i 2009

Norge – med statsminister Jens Stoltenberg og utviklingsminister Erik Solheim i spissen – lovet i 2007 å betale opptil tre milliarder kroner i året i kampen for å redde verdens naturskoger. Men i år bruker skogprosjektet bare en liten del av dette. Resten av pengene settes på vent.

SKOGMILLIARDENE

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

– Teknologien er velkjent og har vært tilgjengelig i tusenvis av år, sa Jens Stoltenberg på klimatoppmøtet på Bali for to år siden.

– Everybody knows how not to cut down a tree, fastslo den norske statsministeren overfor verdens toppledere.

Samtidig annonserte han at Norge var klar for å bruke mer enn 500 millioner amerikanske dollar (om lag 3 mrd. kroner) i året for å hindre avskoging i utviklingsland. Han oppfordret andre land til å slutte seg til innsatsen mot avskoging.

Fullt i lommeboka. Snart to år etter tyder mye på at skogbistand ikke er like lett som den norske statsministeren beskrev det.

Klima- og skogprosjektet med ambassadør Hans Brattskar i spissen vil bruke under halvparten av de milliardene som ble lansert på Bali. Det årlige taket for skogbistanden er på tre milliarder kroner. For 2009 er halvannen milliard lagt inn i budsjettet, mens de resterende pengene er tilgjengelig i form av en såkalt tilsgagnsfullmakt. De ubrukte pengene blir satt på vent for senere bruk.

– Det vil overraske meg veldig om vi klarer å utbetale halvannen milliard i år. Men det er viktig å understreke at pengene kan overføres til neste år, sier skogambassadør Hans Brattskar i Miljøverndepartementet.

Han viser til at en del nasjonale programmer går over to til tre år. For noen land er det viktig å sikre finansiering over flere år. Å begrense skogtapet krever omfattende kapasitetsbygging i hvert enkelt land – noe som tar tid.

– Spørsmålet om hvor mye utviklingsland kan absorbere av bistand

Jens Stoltenberg og Erik Solheim sa på Bali at Norge var klar for å bruke tre milliarder i året på skogtiltak. Her er de på befaring i regnskogen sammen med Brasilens

er relevant innen alle typer bistand, også her, påpeker Brattskar.

Startvanser i Brasil. De store pengene fra regjeringens klima- og skogprosjekt har først og fremst gått til det brasilianske Amazonasfondet. Norge har for 2008 og 2009 overført til sammen 700 millioner kroner til en konto i Norges Bank. Dette beløpet er basert på tidligere resultater i redusert avskoging i Brasil. Pengene står urørt så langt, og vil først overføres til den brasilianske utviklingsbanken når Brasil er rede til å bruke midlene.

– Dette er resultatbasert bistand,

”Everybody knows how not to cut down a tree.”

Statsminister Jens Stoltenberg i sin tale til klimamøtet på Bali i 2007.

der pengene blir utbetalt kun hvis Brasil klarer å redusere avskogingen. Selv om Brasil ikke klarer å bruke alt i 2009, vil pengene leve videre, presiserer Brattskar.

Foreløpig er Norge den eneste internasjonale giveren i fondet. Andre store skoggivere som Storbritannia og Tyskland har latt vente på seg.

– Vi håper at Brasil gjør det så bra at det norske bidraget bare blir ett av flere. Brasil er i dialog med både andre giverland og tunge næringslivsaktører. Landet ønsker seg flere givere, men forhaster seg ikke. Det viktigste er at den brasilianske ut-

viklingsbanken får på plass en god struktur, sier Brattskar.

Døråpner. – Tror du folk er skuffet over at dere ikke klarer å bruke mer penger enn dere gjør?

– Det kan selvfølgelig være ulike forventninger til dette. Det viktige slik vi ser det, er å ha klare og tydelige ambisjoner. Det løftet som ble gitt på Bali, har skapt stor interesse og stor innflytelse. Det åpnet «alle dører». Sammen med mottagerlandene deler vi interessen av at pengene blir brukt på en så god og forsvarlig måte som mulig.

Den politiske suksessen vises

Mange spekulasjoner om superministerens fremtid

Erfaringene med Erik Solheim som superminister for utvikling og miljø er todelt: Mye god politikk er skapt, men det klages over at sjefen er lite til stede. Er Solheims tid som utviklingsminister forbi?

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENSE

Fortsetter Erik Solheim som dobbeltminister, blir han bare utviklings- eller miljøvernminister eller velger de rødgrønne å legge en helt ny kabal? For eksempel ved å legge utviklingsministerens ansvarsområde til en

statssekretær i Utenriksdepartementet? Eller gjennom å kombinere nye oppgaver som for eksempel utvikling og integrering?

Kort tid etter valget er spekulasjonene mange. Erik Solheim får stakarakter både fra embetsverket og de frivillige organisasjonene for innsatsen som utviklings- og miljøvernminister. Spørsmålet er likevel om tilstedeværelsen og den politiske oppfølgingen er blitt god nok.

Frustrasjon. – På Stortinget har det

”Modellen har gått ut over den strategiske ledelse av utviklingspolitikken.”

Hege Hertzberg, avdelingsdirektør.

vært en stadig økende frustrasjon over at Erik Solheim har vært for lite til stede og i for liten grad fulgt opp den stadig økende bistandspotten. Han har vært for mye miljøvernminister, og i tillegg reist mye. Ingen i politisk ledelse har hatt hånden på rattet, sier en stortingskilde til Bistandsaktuelt.

Det er antatt at SV vil miste en statsråd som følge av dårligere valgresultat i år enn i 2005. Det kan åpne for en løsning hvor Solheim beholder statsrådsburettet for miljø, mens Arbeiderpartiet tar hånd om bistand. Både Marit Nybakk og Anette Trettebergstuen – som begge sitter i Stortingets utenrikskomité – nevnes som aktuelle kandidater.

Bedre politikk. Også blant ansatte i embetsverket er erfaringene med dobbeltstatsråden Solheim delte:

– Helt klart, sier avdelingsdirektør for Analyseenheten i Utenriksdepartementet, Hege Hertzberg.

Hun mener den politiske gevinsten av å koble klima, miljø, fattigdom og utvikling har vært stor.

– Embetsverket i Utenriksdepartementet og Miljøverndepartementet har jobbet sammen på en god måte. Det er blitt en mye bedre politikk av denne ordningen, sier Hertzberg som er en av statsrådens aller næreste samarbeidspartnere på embetssiden.

For lite kontakt. Den store utfor-

BISTAND

Skogambassadør **Hans Brattskar** har fortsatt mye penger på bok.

FOTO: LISE ÅSERUD, SCANPIX

har konsentrert seg om FN og Verdensbanken som begge utvikler systemer for å redusere skogutslippene.

Det bilaterale samarbeidet begrenser seg til noen få land. Norge har foruten Brasil etablert bilateralt samarbeid med Tanzania og har innledet en dialog med det søramerikanske landet Guyana.

Miljø- og utviklingsminister Erik Solheim har også besøkt Indonesia og Papua Ny Guinea i en intens reisevirksomhet i forbindelse med skogpolitikk. Brattskar påpeker imidlertid at man ikke på kort tid kan starte omfattende bilateralt samarbeid med et for Norge ukjent land som Papua Ny-Guinea.

Brattskar påpeker at arbeidet mot avskoging er «utrolig komplisert», og feilgrep som følge av for hastelse kan føre til dårlig reklame for saken – noe som vil være dårlig timing foran klimatoppmøtet i København.

Under klimaforhandlingene i Bonn i sommer la Norge frem et forslag til avtaletekst om redusert avskoging fra utviklingsland. Forslaget innebærer at utviklingslandene kan bevege seg i sitt eget tempo fra kapasitetsbygging til stadig økende resultatbasert støtte. Det skal ha fått stort gjennomslag hos flere av forhandlingslandene og frivillige organisasjoner.

– Målet er å få inn klima og skog i en ny avtale i København, slik at dette lever videre. 17,4 prosent av de totale utslippene kommer fra skogsektoren. Hvis vi skal ta målet om ikke mer enn to graders oppvarming seriøst, må klima og skog med, sier Hans Brattskar. ■

blant annet gjennom at Norge har ledet en internasjonal arbeidsgruppe som ser på hvordan man kan finansiere kampen mot klimautslipp fra avskoging – som et hastetiltak mens man venter på at en ny klimaavtale trer i kraft. Da generalsekretær Ban Ki-moon besøkte Norge nylig, inviterte han dessuten Jens Stoltenberg til en klimamiddag i forbindelse med generalforsamlingen i New York. En eksklusiv gruppe toppledere fra sårbare land, store utslippsland og foregangsland sto på gjestelista.

Kompliserte saker. Skogprosjektet

dringen har vært at Erik Solheim som «superminister» har vært for lite til stede i begge departementer.

– Det vil alltid være en utfordring å ha en statsråd som deler tiden sin med to departementer, og som i tillegg er mye ute på reise. Embetsverket har derfor fått for lite kontakt med statsråden, sier Hertzberg.

Hun viser til at tett dialog med statsråden er viktig dersom embetsverket skal klare å produsere det som politikeren trenger.

Samarbeid. – Modellen med én statsråd som leder to departementer har også gått ut over den strategiske ledelsen av utviklingspolitikken. I det

daglige vil det alltid være en utfordring å få UDs ulike avdelinger og Norad til å trekke i samme retning, slik at det blir et felles «vi». Å få til en slik samordning i utviklingspolitikken, samt utnytte godt nok de mange ressursene som embetsverket besitter, krever strategisk ledelse også i det daglige, sier Hertzberg.

Hun håper likevel at modellen med én felles statsråd for utvikling og miljø fortsetter i hvert fall til etter klimatoppmøtet i København.

– I forhold til Københavnmøtet er dette en god modell og et viktig politisk signal, mener Hertzberg.

Todeling på sikt. – Erik Solheim har gjort en god jobb som utviklingsmi-

Solheim forsvarer pengebruken

Miljø- og utviklingsminister Erik Solheim frykter ikke reaksjoner på at Norge bruker langt mindre penger på skogbistand enn det han ga forventninger om på Bali.

– Alle som er opptatt av regnskogspørsmålet, ser på dette som ett av de virkelig store tiltakene. Vi har kommet i gang med alle prosjektene. Vi alene finansierer utviklingen av FNs program for å hindre utslipp fra skog. Alle skjønner at det tar tid å utvikle nye programmer og systemer som sikrer nasjonalt eierskap og godt styresett samtidig som det gir målbare resultater, sier Erik Solheim.

Han påpeker at en av grunnene til at Norge bruker mindre penger i år, er at brasilianerne ikke har fått på plass Amazonasfondet.

– Viser dette at skogbistand er vanskeligere enn man trodde?

– Det vi lovet på Bali var å trappe opp til tre milliarder. Det var et løfte om 15 milliarder over fem år. Det skal vi gjøre, men vi må utvikle sys-

temer for å kanalisere pengene og til å måle reduksjon i avskoging først. Hvis vi ikke kan måle resultatene, har det ingen hensikt.

Miljø- og utviklingsministeren viser til at hvert land må lage sin plan for hvordan de skal hindre avskoging og ødeleggelse av skog.

– Dette er naturressurser på samme måte som olje er det for Norge, og landene har nasjonal suverenitet i forhold til hva de gjør med skogen.

– Har du forventninger til at skog blir en del av en ny klimaavtale i København?

– Jeg føler at skog er et av de temaområdene der det er størst mulighet for å få positive vedtak. Det er lettere å tro på en løsning på dette området enn på andre deler av avtalen.

Skog vil imidlertid neppe komme inn i et system for kvote- eller karbonhandel.

– Det er for tidlig. Her må det tas et skritt om gangen, ellers blir det for lett å jukse. ■

HER ER NOE AV DET SKOGPENGENE GÅR TIL

■ Verdensbankens Forest Carbon Partnership Facility (FCPF): 180 millioner kroner (2008 og 2009, utbetales i 2010):

Utvikling av nasjonale programmer for reduserte klimautslipp fra ødeleggelse av skog.

■ Verdensbankens Forest Investment Program (FIP): inntil 300 millioner kroner (2008 og 2009):

Skal ifølge banken utfylle FCPF der dette programmet kommer til kort.

■ Finansiering av første fase av FNs REDD-program: 312 millioner kroner (2008 og 2009):

Utvikling av nasjonale programmer for reduserte klimautslipp fra ødeleggelse av skog, samt styrking av internasjonale systemer for måling, rapportering og verifikasjon av ødeleggelsene.

■ Brasils Amazonasfond: 700 millioner kroner (2008 og 2009):

Brasil får utbetalt pengene basert på oppnådde resultater i form av redusert avskoging.

■ Tanzania: 500 millioner kroner (over fem år):

100 millioner kroner går i 2009 til å bygge opp FNs nasjonale program for reduserte utslipp fra ødeleggelse av skog. Det resterende administreres av den norske ambassaden og skal finansiere ulike prosjekter.

■ Kongobassengfondet: 500 millioner kroner (2008-2010):

Et fond for vern og bærekraftig forvaltning av Kongobassengets skogområder, administrert av Den afrikanske utviklingsbanken.

■ Norads støtte til ikke-statlige organisasjoner: 175 millioner kroner (2009)

Det er viktig å ha en minister som er til stede.

Elisabeth Rasmussen, Flyktningshjelpen.

nister – også etter at han ble miljøvernminister. Det er riktig å se utviklings- og klimaspørsmål i sammenheng, mener generalsekretær i Flyktningshjelpen, Elisabeth Rasmussen.

Når den nye regjeringsskabelen legges, anbefaler likevel Rasmussen på sikt en egen minister for utvikling.

– Utvikling og bistand er en stor og viktig portefølje for Norge. Da er det viktig å ha en egen minister som er til stede – både i forhold til bistandsdebatten her hjemme og å kunne følge arbeidet internasjonalt. Å skulle være fysisk til stede i slike internasjonale fora er vanskeligere når en er dobbeltminister, sier Ras-

musson.

Feil fokus. – Det avgjørende er ikke departementsstrukturen på toppen, men den politikken som føres, mener generalsekretær i Kirkens Nødhjelp, Atle Sommerfeldt.

Han viser til at det meste av arbeidet overfor de frivillige organisasjonene ikke utføres av statsråden, men av embetsverk og statssekretær.

– Erik Solheim har vært en meget profilert statsråd, som har klart å løfte fram både bistands- og miljøspørsmål. Derfor blir det feil å fokusere på spørsmålet om ett eller to departementer, mener Sommerfeldt. ■

— Norge er svak på klimatilpasning

Mer ressurser til tilpasning kan bli avgjørende på København-møtet

Norge gir lite bistand til fattige mennesker som må takle klimaendringene. De vestlige landenes vilje til å satse på tilpasning i utviklingsland er avgjørende i klimaforhandlingene i København, advarer kritikere.

KLIMAPOLITIKK

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

Kostnadene i forbindelse med tilpasning til klimaendringer i utviklingsland kan være opp mot 86 milliarder amerikanske dollar i året, viser anslag fra FN. Andre igjen antyder at det kan beløpe seg til flere hundre milliarder. Mer ekstremvær, økt flom, mer tørke og stigende havnivå vil kreve omfattende tiltak innen en rekke samfunnssektorer.

Ufortjent ros? Norge har høstet godord for storsatsingen med å bevare skog i utviklingsland. Styremedlem i Det internasjonale klimatilpasningsfondet og Norads klimasjef antyder at klimarosen kan være ufortjent.

– Norges klimapolitikk innenfor utviklingssamarbeidet er heller svak totalt sett, selv om vi har fått mye ros for skogsatsingen, sier Hans-Olav Ibrekk.

Han viser til at den norske støtten til klimatilpasning er noen få titalls millioner kroner. Til sammenligning er midlene til klimakutt i utviklingsland på flere milliarder kroner hvis mn regner med skogsatsingen og tiltak for ren energi.

– Norge har ikke tatt inn over seg utfordringene med tilpasning. Enten det blir to eller fire graders økning i temperaturen, vil konsekvensene bli store – spesielt for de fattige, påpeker Ibrekk.

Henger etter. Han mener norske myndigheter er sent ute sammenlignet med et land som Sverige. Svenskene kom tidlig på banen både internasjonalt og nasjonalt. Fra 2009 til 2011 setter de av til sammen fire milliarder svenske kroner til klimatilpasning i utviklingsland, det meste går til tilpasning. Den svenske regjeringen sto også bak den internasjonale kommisjonen for klima og utvikling som tar til orde for en kraftig økning av bevilgningene til tilpasning.

– De fattige landene står for veldig lite av klimautslippene. De etter spør internasjonal innsats for å håndtere endringene, og de har få ressurser til å tilpasse seg, sier Norads fagdirektør.

Så langt ser det ikke ut til at særlig mange ønsker å betale regningen

Småbønder i Nepals lavland er blant de som vil merke følgene når klimaet endrer seg. Under flommen i august 2007 måtte **Fui Kumari** og hennes barn søke

Norge har ikke tatt inn over seg utfordringene med tilpasning.

Hans-Olav Ibrekk, fagdirektør i Norad.

ut av egen lomme. Skatt på handel med klimavoter blir sett på som en mulig måte å betale for tilpasningen. Norge har lagt fram et forslag som på sikt kan bidra med betydelige ressurser til klimatilpasning gjennom at en andel av inntektene fra kvotehandelen går til tilpasning, men det vil kunne ta lang tid før dette er på plass.

– En forskyvning av klimatilpasningstiltak i tid vil ikke bare øke den totale regningen, men langt viktigere, medføre unødig lidelse for de mest utsatte befolkningsgruppene, mener Ibrekk.

Han etterlyser norsk vilje til å ta modige avgjørelser, som i det tunge skoginitiativet som kom i forbindelse med klimatoppmøtet på Bali i 2007.

– Det går an å klemme til på dette området også. Men jeg tror noen byråkrater er med på å hindre dette ved å si at klimatilpasning er veldig vanskelig. Dette bør være opp til politikerne, fastslår han.

Avgjørende. Midler til klimatilpasning kan bli avgjørende for at klimaforhandlingene i København i desember lykkes. Da ti afrikanske

toppledere møttes i den afrikanske unions hovedkvarter i Addis Ababa i høst, sa utkastet til klimakrav at de rike landene hvert år må legge svimlende 67 milliarder dollar i potten til klimatilpasning i Afrika for at en ny klimaavtale skal bli en realitet.

– Klimaforhandlingene på Bali viste hvor viktig det er å kombinere reduserte utslipp med støtte til tilpasning, finansiering og teknologi-overføring. Alt dette må på plass for at forhandlingene skal lykkes. Uten tillit mellom Nord og Sør vil det ikke være mulig å få til en avtale med store nok kutt til at vi kan nå målet om å unngå mer enn to graders oppvarming, mener Ibrekk.

– Det er dessverre ingen indiksjoner i dag på at industrialiserte land vil signalisere betydelig økt finansiering til tilpasning fram mot klimatoppmøtet i København.

Klimakompensasjon. Klimaforsker Linda Sygna ved Universitetet i Oslo sier Norge først og fremst markerer seg gjennom skogsatsingen, kjøp av utslippkvoter og støtte til prosjekter som reduserer utslipp i utviklingsland (CDM). Hun mener de norske bevilgningene til klimatilpas-

ning må økes.

– Det er viktig at Norge og de andre vestlige landene tar prinsippet om at «forurenseren betaler» alvorlig og bevilger ekstra midler til tilpasning. Det er viktig at disse pengene ikke blir gitt som lån, men som en form for erstatning, påpeker Sygna, som er prosjektleder ved universitetets «Global Environmental Change and Human Security»-prosjekt.

Hun har sammen med kollegene Kirsten Ulsrud og Karen O'Brien skrevet rapporten «More than rain» for Utviklingsfondet. Den ser på hvordan man kan gjøre individer og samfunn mer motstandsdyktige overfor et klima i endring.

I tilpasningsfondet i Verdensbanken står det i dag 100 millioner dollar. I fondene under FN's klimapanel er det satt av 270 millioner dollar, ifølge Sygna.

– Samtidig vet vi at disse midlene ikke er lett tilgjengelig for utviklingsland, og frem til nå har man bare bevilget små summer til tilpasningstiltak, sier hun.

Usikker sum. Sygna presiserer at behovene for klimatilpasning avheng-

TILPASNING I PRAKSIS:

«More than Rain» er en rapport som Utviklingsfondet har laget i samarbeid med klimaforskere fra Universitetet i Oslo. Eksempler fra prosjekter i Etiopia, Nicaragua og Nepal viser lokale tilpasningstiltak som både bidrar til økt matsikkerhet, fattigdomsreduksjon og utvikling, samt gjør lokalsamfunnene bedre rustet til endringer i nedbør og temperatur.

www.utviklingsfondet.no

tilflukt under en presenning.

FOTO: GMB AKASH

er av utslippskuttene.

– Uten utslippskutt vil vi komme i en situasjon der vi ikke lenger kan

Miljø- og utviklingsminister **Erik Solheim** deltok på lanseringen av Human Development Report i 2007 – en rapport som la stor vekt på at rike land måtte bidra med midler til klimatilpasning i utviklingsland.

FOTO: PER-IVAR NIKOLAISEN

tilpasse oss endringene. Verden kan ikke tilpasse seg en global temperaturøkning på 4 grader celsius de neste 100 årene, det fins ingen tilpasningsstrategi for et slikt scenario, påpeker Sygna.

Men uansett hva vi gjør, vil verden måtte tilpasse seg. For allerede i dag fører endringene med seg forringelse av levekår, økt fattigdom og økt dødelighet.

– Mange klimaendringene de neste tiårene ligger allerede programmert i klimasystemet. Gevinsten av å redusere utslippene i årene som kommer, vil i all hovedsak komme etter 2040 til 2050. Vi må derfor sette i verk tilpasningstiltak nå, sier Sygna. ■

PENGEMASKINER FOR TILPASNING

Det er usansynlig at tilpasningskostnadene på mange titalls milliarder dollar, kan bli dekket av giverland, hevder Verdensbankens World Development Report som kom denne måneden. Utviklingsland er bekymret for at pengene til klimatilpasning vil tas fra allerede eksisterende bistand. World Development Report diskuterer flere forslag til å generere penger til tilpasning:

■ En internasjonal karbonskatt

Forslag om en nasjonalt administrert, men internasjonalt fordelt karbonskatt. Man skattlegger her selve utslippene. Argumentene mot en slik skatt er at det griper inn i det enkelte lands suverenitet til å sette egne skatter. Det kan bli vanskelig å få internasjonal enighet om noe slikt.

■ Skatt på utslipp fra internasjonal transport

En skatt på fly- og skipstrafikk vil dekke sektorer der utslippene vokser raskt, men som så langt ikke har vært særlig hardt rammet av karbonregimer. Transportsektorens internasjonale natur gjør en slik skatt mer spiselig for nasjonale politikere.

■ Internasjonal kvoteauksjon

Norge har foreslått at en andel av kvotene i et globalt kvotesystem etter 2012 skal auksjoneres på internasjonalt nivå for å skaffe penger til blant annet klimatilpasning og tiltak for å redusere utslipp fra avskoging.

■ Nasjonal auksjon

De fleste utviklingsland vil snart ha brukbare systemer for kvotehandel på plass. Nasjonale myndigheter kan sette av inntekter fra auksjonering av kvoter til klimatilpasning. Også en slik øremerking vil være opp til det enkelte land, og kan være urealistisk å gjennomføre.

Kilde: World Development Report 2009

Advarer mot Berlusconi-politikk

Miljø- og utviklingsminister Erik Solheim vil ikke signalisere store pengegaver til tilpasning i København. Han minner om at Norge har kommet med forslaget om at en andel av kvotene i et globalt kvotesystem etter 2012 skal auksjoneres på internasjonalt nivå for å skaffe penger til blant annet klimatilpasning og tiltak for å redusere utslipp fra avskoging. Solheim hevder at dette kan generere mellom 20 og 30 milliarder kroner i året hvis det blir en realitet.

Den norske ministeren er redd for at man i København kan ende opp med det han kaller en «Berlusconi-politikk».

– Jeg har hørt utallige store løfter om bistand til verdens fattige. Det

kan vi få på klimatilpasning i København også. For at dette ikke skal ende opp som en årlig dragkamp, der fattige land faktisk ikke får pengene som de blir lovet, er det viktig å lage alternative systemer som kan skaffe store og stabile midler uavhengig av årlige budsjettvedtak i de enkelte land.

Solheim mener det er vanskelig å trekke opp et klart skille mellom tradisjonell bistand og tiltak til klimatilpasning.

– Mye av det som allerede er på bistandsbudsjettet i dag, er relevant for klimatilpasning. Det være seg styrking av landbruket, bygging av flomvern eller forebygging av naturkatastrofer. ■

SLIK RAMMER KLIMAENDRINGENE DE SÅRBARE

■ Afrika, de store deltaområdene i Asia og små øystater er de mest sårbare regionene overfor klimaendringer, ifølge FNs klimapanel. Spesielt utsatt er områder og befolkningsgrupper som er ensidig avhengig av klimasensitive ressurser, har lav inntekt og har begrensa kapasitet til å tilpasse seg endringene.

■ Temperatur og endringer i nedbørsmønster vil i mange områder redusere produksjonen innen landbruk og for en rekke naturressurser. Nedbørsendringene vil også resultere i vannmangel i mange områder. Klimaendringene er ventet å endre hyppigheten, styrken og varigheten på for eksempel flom, tørke, tropiske sykkloner og branner. Flere kommer til å dø. Det blir mer skade på bygninger og infrastruktur, vann- og matmangel og oppblomstring av smittsomme sykdommer. De mer langsiktige konsekvensene blir tapt livsgrunnlag, økt fattigdom, tapt skolegang, traumer og tapt utvikling.

Kilde: GECHS, Universitetet i Oslo

Klimatilpasning – mer enn teknologi

Klimaforsker Linda Sygna ved Universitetet i Oslo påpeker at klimatilpasning handler om mer enn flomvoller, regnsamlere og andre konkrete tiltak mot klimaendringenes mest åpenbare utfordringer.

– Klimatilpasning kan lett bli en øvelse i å komme med spesifikke teknologiske løsninger. Mye tyder på at dette er en lite effektiv strategi for å gjøre samfunnet mer klimatilpasset. Man glemmer at menneskers og sektorens sårbarhet er et resultat av mer enn «klimastress», det er også bestemt av tilpasningskapasitet, sier Linda Sygna.

Svært mange utviklingsland har utarbeidet egne nasjonale tilpasningsplaner som vestlige givere bør

forholde seg til i sin støtte. Sygna mener det er viktig at disse planene har en sterk forankring i lokalsamfunn og sektorer der konsekvensene faktisk finner sted, og tiltak må bygge på kompetanse og kapasitet lokalt. Det er viktig å fjerne økonomiske, institusjonelle og lovmessige barrierer som hindrer tilpasning.

– Det er for eksempel ikke tilstrekkelig at man introduserer mer tørkeresistente planter i et område om ikke sårbare husholdninger har tilgang til veiledning og markeder for varene sine. Redusert fattigdom, utdanning og likestilling bidrar til økt tilpasningskapasitet, ifølge Sygna. ■

– Svikter allerede i dag

Klimakoordinator Gitte Motzfeldt i Utviklingsfondet peker på at de rike landene ikke følger opp løftene fra dagens klimaavtale fra Kyoto når det gjelder klimatilpasning.

– Hvis ikke noen viser lederskap og bidrar til å oppfylle eksisterende forpliktelser, hvordan kan man da ha troverdighet i forhandlingene i København, spør Motzfeldt.

Hun mener at Norge som et land med høy aktelse i samarbeidet, kan skape tillit mellom partene ved å bevilge penger til tilpasning nå.

– Våre lokale samarbeidspartnere ser endringene allerede i dag. De eskalerende klimaendringene kommer på toppen av allerede eksisterende utfordringer.

Motzfeldt er redd utslippsreduksjoner vil overskygge tilpasningsspørsmålet i København fordi det er større kommersielle interesser i den delen av avtalen som handler om kutt.

– Vi håper at norske myndigheter vil se alvorret i situasjonen, sier Motzfeldt. ■

— Jeg gir ikke opp kampen

Tanzaniansk toppolitiker under press for å stanse korrupsjonskritikk

DAR ES SALAAM/OSLO (b-a): I Tanzania, landet som i en årrekke har vært blant Norges beste bistandsvenner i Afrika, knebler regjeringens partier nå kritikere i egne rekker. Sentrale parlamentarikere er satt under press. Årsaken er deres kritikk av korrupsjonen i landet.

■ KIZITO MAKOYE OG
GUNNAR ZACHRISEN

TANZANIA Nasjonalforsamlingens president Samwel Sitta og hans meningsfeller blant landets parlamentarikere trues med å bli kastet ut av regjeringens partier dersom de ikke holder seg til partilinja.

Landsstyret i regjeringens partier Chama Cha Mapinduzi har nylig nedsatt en tremannskomite med tidligere president Ali Hassan Mwinyi som leder. Den skal fremme det som beskrives som «klarere retningslinjer for CCM-representanternes deltakelse i parlamentariske debatter».

Sitta, sammen med tre andre frittalende parlamentarikere, utsettes samtidig for en intern partigransking på grunn av deres offentlige kritikk av ledende personer etter korrupsjonsanklager.

Dårlige nyheter. Utviklingen i Tanzania er dårlige nyheter for Norges utviklingsminister Erik Solheim. Han har ved flere anledninger uttrykt bekymring over korrupsjonen i Tanzania, men har samtidig vist til at avsløringene om korrupsjon er positive tegn til mer åpenhet rundt problemet.

Tanzania har de siste årene vært rystet av en rekke korrupsjonsskandaler. Blant annet er det avslørt tapping av konti i sentralbanken ved hjelp av falske fakturaer, og landets sentralbanksjef ble avsatt i 2008. Også norsk bistand er blitt rammet gjennom svindel i et stort norsk program for naturressursforvaltning.

Lover fortsatt kamp. I et eksklusivt intervju med Bistandsaktuelt lover nasjonalforsamlingens president Samwel Sitta å fortsette kampen mot korrupsjon. Det skal gjøres gjennom å sikre større åpenhet og ansvarlighet i styre og stell.

Tidligere president **Benjamin Mkapa** er blant de politikere som beskyldes for korrupsjon.

Samwel Sitta, president i Tanzanias nasjonalforsamling.

– Det er ikke et fnugg av tvil om at korrupsjonsproblemet er utbredt i Tanzania. Alle organer er forpliktet til å bekjempe dette ondet, for det gir ikke et godt inntrykk av landet utad, sier han.

Parlamentspresidenten mener at Tanzania fortsatt er et ungt demokrati som «trenger modige folk som kan gjenreise de prinsippene for ledelse som den legendariske lederen Julius Nyerere innførte». Han sier han ikke føler seg skremt av

motstandernes eventuelle planer om å få ham til å tie.

Viktigste kilde? Ifølge Sitta er politiske arenaer på ulike nivåer fullstendig tilsølt av korrupsjon, og han har selv fått føle problemene på kroppen.

– Selv i min egen valgkrets er det nå noen som tør å bestikke velgere så de ikke skal stemme på meg i neste valg, sier han.

På spørsmål om bistandsmidler

er den viktigste kilden til korrupsjon i Tanzania, svarer Sitta:

– En tyv velger ikke hvor han skal stjele, han vil alltid være på utkikk etter muligheter som dukker opp.

Men Sitta sier det er meget trist når utviklingspartnere oppdager at deres skattebetaleres penger er blitt misbrukt.

Blir advart. Framstøtet for å sensurere frittalende parlamentarikere er blitt møtt med kritikk fra observatø-

Rawlings vil ha tett samarbeid med norsk olje-ekspertise

■ GUNNAR ZACHRISEN

GHANA En av Afrikas mest fargerike og omstridte politikere, Jerry Rawlings

(bildet), vil samarbeide med Norge om oljeforvaltning. Tidligere denne måneden var eks-presidenten i Ghana på norgesbesøk og møtte blant andre utviklingsminister Erik Solheim og representanter for Norads bistandsprogram Olje for utvikling.

– Vi har merket oss at Norge har etablert en oljeforvaltning som har ord på seg for å ha høy integritet, og

Dette oljefunnet må ikke bli begynnelsen på slutten for Ghana.

Jerry J. Rawlings, eks-president og «landsfader» i Ghana..

at dere på en god måte har klart å kombinere oljeforvaltning og miljøhensyn, sier Rawlings.

Ghana er i ferd med å etablere sin egen oljevirkosomhet. I 2007 ble det gjort lovende funn av større oljereserver utenfor landets kyst.

– Dette oljefunnet må ikke bli begynnelsen på slutten for Ghana, det må heller heve oss opp slik tilfellet var med Norge, sier Rawlings.

Forgjengeren. Eks-presidenten viser til at hans politiske rival og etterkommer i presidentstolen, John Kufuor, skal ha vendt tomme ned for en forespørsel om norsk rådgivning innenfor petroleumsforvaltning. Ifølge Rawlings viser dette at

denne regjeringen var «uinteressert» i åpenhet rundt framtidige oljeinntekter.

Seniorrådgiver Svein Erik Heglund i Norad, som har vært sentral i det norskghanesiske oljesamarbeidet, gir imidlertid et helt annet bilde av forgjengeren Kufuors holdning i saken.

– Mitt inntrykk var snarere at Kufuor var meget interessert, da jeg traff ham. I siste kvartal 2007 startet vi samarbeidet med Ghana, og vi holdt det gående i hele 2008. Derimot er det blitt noe stillstand som følge av alle utskiftingene etter at den nye regjeringen overtok tidligere i år, sier Heglund.

Han viser til at Ghana er ett av

Norges ti prioriterte samarbeidsland i Olje for utvikling-arbeidet.

To perioder. Den tidligere kuppmakeren og offiseren i Luftforsvaret Jerry John Rawlings satt ved makten i Ghana i to perioder – i tre måneder i 1979 og i perioden 1981-2001. I perioden 1993 til 2001 var han demokratisk valgt. Rawlings besøkte Norge i forbindelse med etableringen av en egen avdeling av sitt «sosialdemokratiske» parti blant ghanesere i Norge. I øyeblikket er det hans tidligere visepresident John Ewans Atta Mills, fra det samme partiet – National Democratic Congress – som sitter ved makten i landet. ■

- Kontantstøtte er god bistand

FOTO: SØRVIS

rer, som mener det maktarrogante regjeringspartiet CCM prøver å redusere nasjonalforsamlingen til et rent sandpåstrøingsorgan for regjeringens beslutninger.

Regjeringspartiets parlamentarikere er også blitt advart mot å delta i debatten om anklagene mot tidligere president Benjamin Mkapa, som beskyldes for korrupsjon og misbruk av offentlig stilting.

Politiske observatører sier de siste advarslene er ment å forebygge et internt opprør blant CCM-parlamentarikere under den neste sesjonen i nasjonalforsamlingen i november, der debatter om kontroversielle spørsmål, blant annet skandalen med Richmond-kraftverket, skal debatteres og konkluderes.

Solgte statlig gruve. Mkapa og tidligere energi- og gruveminister Daniel Yona er anklaget for misbruk av sine embeter gjennom tvilsomme engasjementer i salget av den tidligere statseide Kiwara-gruven i 2005 til sitt eget private selskap Tanpower Resources Ltd.

Richmond-skandalen er også

CCM

■ Partiet Chama Cha Mapinduzi (CCM) ble stiftet i 1977, under ledelse av landsfaderen Julius Nyerere. CCM er en sammenslutning av ett parti fra fastlandet (TANU) og ett parti fra øya Zanzibar.

■ TANU/CCM har dominert Tanzanias politikk siden uavhengigheten i 1962.

■ Det var landets eneste lovlige parti fram til 1992, da nasjonalforsamlingen vedtok å åpne opp for et flerpartisystem.

fortsatt et tema med mulig politisk sprengkraft. Saken har allerede ført til at tidligere statsminister Edward Lowassa og to tidligere ministre har måttet gå av. Parlamentarikeren Rostam Aziz fra Inguga, som også er en framstående lokal næringslivstopp, skal også være dypt innblandet. Aziz er kjent for lenge å ha hatt sterk innflytelse på toppledelsen i regjeringspartiet.

Mektig gruppe. Nasjonalforsamlingen har de siste årene vunnet anerkjennelse for sine forsøk på å holde regjeringen ansvarlig for sine beslutninger og sikre et bedre system for maktfordeling mellom statens tre pilarer: Den utøvende, den lovgivende og den dømmende makt.

Presidentskapet i nasjonalforsamlingen blir sett som en mektig og sentral post innen regjeringspartiet og på den nasjonale politiske arenaen som helhet.

Kilder i CCM sier at Sitwa Sittas klare standpunkter mot korrupsjon oppleves som en trussel for en mektig gruppe av korrupte politikere med store personlige næringsinteresser, som mer eller mindre kontrollerer partiet gjennom sekretariatet. Blant disse er en gruppe parlamentarikere som nå forsøker desperat å få kontroll over parlamentet. Ifølge kildene skal en fjerning av nasjonalforsamlingens øverste leder være helt nødvendig for å nå dette målet.

Får penger under bordet? Det er også avslørt at spillet for å fjerne Sitwa involverer store pengesummer som har skiftet eiere innen toppledelsen i CCM. Kilder opplyser at noen medlemmer av landsstyret har mottatt opp til 5 millioner tanzanianske shilling (rundt 25.000 kroner) for å støtte planen om å bli kvitt Sitwa.

Regjeringspartiets generalsekretær Yusuph Makamba ble nylig sitert i lokal presse på at partiet har rett til å spørre ut hvem som helst av partimedlemmene som går mot partiets vedtak.

Tanzania har i en årrekke vært en av Norges aller viktigste samarbeidspartnere innenfor bistand, og landet har de siste årene hatt tilstrekkelig tillit til at det er funnet verdig til å motta budsjettstøtte. I 2006 utgjorde budsjettstøtten 211 millioner og i 2007 230 millioner kroner. ■

Kizito Makoye er en tanzaniansk journalist bosatt i Dar es Salaam.

Programmer som gir penger direkte til fattige familier har svært gode resultater. Kontantutdelingene har blant annet bidratt til redusert fattigdom, høyere kaloriinntak og at flere barn går på skole.

NY RAPPORT

Det viser en rapport fra Verdensbanken. Rapporten om kontantoverføringer har sett nærmere på ti ulike programmer i Afrika, Asia og Latin-Amerika. Felles for dem alle er at fattige familier får utbetalt kontanter. Samtidig stilles det krav til mottakerne – som for eksempel at jentene i familien skal gå på skolen eller at barna i familien skal besøke den lokale helsestasjonen en gang i måneden.

Og konklusjonen er klar: Programmene har bidratt til bedre boforhold og høyere forbruk i de fattige familiene. Pengeoverføringen gjør familiene bedre rustet til å takle uventede hendelser, som sykdom og ulykker. De har også resultert i høyere skoledeltagelse og mer bruk av grunnleggende helsestjenester.

Stadig flere land. Stadig flere land prøver nå ut denne formen for bistand. Men «kontantstøtte» er mest utbredt i Latin-Amerika. I dag finnes det slike programmer i så og si alle landene i regionen. Aller størst er brasilianske Bolsa Família, som gir støtte til over 11 millioner familier, det vil si nærmere 50 millioner mennesker. Et annet kjent program er Oportunidades (tidligere Progres) i Mexico. Programmet startet opprinnelig med å gi penger til om lag 300 000 familier i 1979, men har vokst – og i dag når det ut til over 5 millioner familier. Både Bolsa Família og Oportunidades har vært grundig evaluert og har kunnet vise til gode resultater.

Suksessene i Brasil og Mexico, samt flere andre latinamerikanske land, har ført til at «kontantbistand» er blitt kopiert av andre og har økt kraftig de siste ti årene. I dag finnes de store programmer i blant annet Kina, Bangladesh og i Indonesia. Det eksperimenteres også med ulike modeller i land som Kambodsja, Malawi, Pakistan og Sør-Afrika. Verdensbanken vil i år gi om lag 15 milliarder kroner i støtte til kontantbistand.

Ulike programmer. Programmene som omtales i rapporten varierer veldig i både størrelse, innretning

og struktur. I noen land får familiene store tilskudd, i Mexico er for eksempel støtten på hele 20 prosent av forbruket til en gjennomsnittsfamilie i landet. I andre land er støtten kun på et par prosent av gjennomsnittsinntekten.

Noen programmer fokuserer på å få flere jenter til å gå på skolen, andre på å redusere barnarbeid eller på å øke deltagelsen i ulike helseprogrammer. Men felles for de alle er at resultatene er tydelige og målbare.

I Kambodsja har et opplegg med kontantbistand bidratt til å redusere antallet elever som slutter på skolen med nærmere 30 prosent. Et annet program i Pakistan har økt antallet jenter på skolen med over 11 prosent. Og disse positive effektene kommer altså i tillegg til at nesten alle familiene som mottar støtte bruker mer penger på mat og husly, samt at de får den tryggheten en forutsigbar inntekt gir.

Jobber like mye. Kritikere av kontantbistand har ofte hevdet at utdeling av penger direkte til fattige vil føre til at folk jobber mindre fordi de uansett er garantert en inntekt. Men Verdensbankens eksperter har ikke funnet mye som tyder på det. De viser blant annet til at husholdninger i Kambodsja, Ecuador og Mexico ikke har redusert sin arbeidsinnsats selv om de får utdelt penger. Mange har også hevdet at disse programmene ville føre til at fattige får flere barn. Heller ikke det har rapportforfatterne funnet tegn til.

Løser ikke alt. I tillegg til de gode resultatene i å redusere fattigdom, få til et økende kaloriinntak og bedre skoledeltagelse gjorde teamet fra Verdensbanken også en del mindre positive funn. Blant annet fant de at den økte skoledeltagelsen flere av programmene rapporterte om ikke automatisk ga bedre resultater når man testet hva elevene faktisk hadde lært. Eller at høyere deltagelse i helseprogrammer ikke alltid resulterte i lavere barnedødelighet eller generelt bedre helse.

Ifølge rapporten kan forklaringen være at det er mange andre faktorer som også spiller inn når det gjelder læring og helse, som for eksempel foreldrenes omsorgsevne og kvaliteten på skolene og helsestjenestene. ■

Conditional Cash Transfers – reducing present and future poverty». Ariel Fiszbein and Norbert Schady, World Bank, 2009.

tinyurl.com/kt5rff

Programmer hvor fattige familier mottar kontanter direkte har svært gode resultater viser en rapport fra Verdensbanken.

FOTO: GMB AKASH

FN-reform i snegletempo

Generalsekretær Ban Ki-moon stamper i motbakke

Nylig vedtok FNs medlemsland å etablere en ny kvinne- og likestillingsenhet. Det er lyspunktet i et tregt reformarbeid preget av hestehandel og politiske dragkamper.

FN ■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE
Hvor fastlåst reformen av FN er, illustreres derfor godt med den tau-trekkingen som de siste månedene har pågått for å slå sammen og reformere FNs arbeid for kvinner og likestilling.

Allerede i 2006 kom Høynivå-panelet med en rekke anbefalinger for hvordan FN kunne få en mer sammenhengende og samordnet innsats innen bistand, miljø og humanitær hjelp.

De mente at dagens fire ulike FN-aktører innen kvinne- og likestillingsprosjekt burde slås sammen til én organisasjon som skulle ledes av en visegeneralsekretær.

For vanskelige spørsmål. Panelet foreslo også å styrke arbeidet for miljø, og at det i løpet av 2008 burde komme på plass et felles evalueringssystem slik at FN som organisasjon kunne levere én evaluering av FNs innsats, samt et mer formalisert samarbeid mellom FN og Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet (IMF).

Nesten tre år senere står mange av de store problemene fortsatt uløst og de fleste av panelets anbefalinger er lagt på is, fastslår norske FN-kjennere.

Generalforsamlingen har kun klart å samle seg om å utforme en resolusjon om det «alle» i utgangspunktet var enige om å gjøre noe med: Få på plass en ny likestillingsenhet i FN.

Viktig prinsippvedtak. Men selv utformingen av det nye likestillingsarbeidet har det altså tatt lang tid å komme noen vei med. Flere av utviklingslandene – som Cuba, Venezuela, Egypt og Pakistan – har stukket kjepper i hjulene i forarbeidet med bli enige om en ny likestillingsarkitektur. Det begrunner de blant annet med at de ikke ønsker å se på kvinne- og likestillingsprosjekt isolert, men som en del av helheten for et mer samordnet FN.

Flere av FNs pilotland, som Rwanda, Tanzania og Mosambik, har på sin side vært positive til en ny

Både FNs generalsekretær **Ban Ki-moon** og Norges statsminister **Jens Stoltenberg** jobber med å reformere FN. Foreløpig uten særlig hell.

FOTO: ERLEND AAS/SCANPIX

For FNs generalsekretær Ban Ki-moon var det en seier når medlemslandene nylig klarte å nå minimumsmålsetningen.

likestillingsenhet.

For FNs generalsekretær Ban Ki-moon var det derfor en seier når medlemslandene nylig klarte å nå minimumsmålsetningen: Å bli enige om å etablere en ny kvinne- og likestillingsenhet i FN.

Målet nå er at den nye enheten skal være på plass i første halvdel av 2010.

Motstridende interesser. De sterke interessekonfliktene FNs medlemsland imellom illustreres også ved hvordan utviklingslandene – den såkalte G-77-gruppen – ikke engang vil bruke begrepet «Ett FN».

For mens mindre FN-land ser nytteverdien av et mer samkjørt FN i felt, hvor myndighetene kan forholde seg til ett FN i stedet for et utall ulike FN-organisasjoner, er situasjonen en annen for store og mektige FN-nasjoner som India og Kina. Her ønsker i stedet myndighetene at det enkelte fagdepartement og ulike nasjonale institusjoner skal forholde seg til relevante FN-organisasjoner.

Toneangivende G-77-land som Egypt, Cuba og Pakistan motarbeider

reformarbeidet. Her går ofte politiske målsetninger foran ønsket om FN-reform, noe som fører til hestehandel og dragkamper.

Redselen for reform blant mange av utviklingslandene bunnner også i frykten for at et reformert og effektivisert FN vil bety mindre penger til organisasjonen og dens arbeid.

Komplisert struktur. Et grunnleggende problem for generalsekretær Ban Ki-moons reformarbeid er hvordan FNs medlemsland har bygd opp et sammensatt og ikke-enhetlig FN-system, bestående av blant annet flere ulike særorganisasjoner. Disse særorganisasjonene er ikke underlagt FNs generalforsamling. Det er en stor utfordring å få særorganisasjonene og FNs ulike fond og programmer – som er underlagt generalforsamlingen – til å virke sammen som ett FN i felt.

Jobben blir ikke mindre ved at FNs mange ulike aktører for eksempel har egne innkjøpsordninger, egen personalpolitikk og egne logistikk- og ansettelsessystemer. ■

FN-REFORM

■ I 1997 startet tidligere generalsekretær i FN, Kofi Annan, et omfattende arbeide for å gjøre FN mer effektivt og egnet til å møte nye, globale utfordringer.

■ To ulike høynivåpaneler ble nedsatt: Ett av dem ble ledet av statsminister Jens Stoltenberg og kollegaer fra Mosambik og Pakistan. De skulle se på hvordan FN bedre kan koordinere arbeidet med bistand, miljø og humanitær hjelp.

■ Dette høynivåpanelet foreslo store endringer ved FNs hovedkvarter, samt å effektivisere og samordne FN på landnivå. I stedet for å forholde seg til flere FN-organisasjoner i det enkelte land, var visjonen å skape «Ett FN» i felt.

■ Åtte land meldte seg for å forsøke pilotmodellen med ett FN i felt: Mosambik, Pakistan, Vietnam, Albania, Kapp Verde, Rwanda, Tanzania og Uruguay.

FN i Tanzania: Sparer 2,7 millioner kroner årlig ved reform

– FN må lykkes med reformarbeidet dersom organisasjonen i framtiden skal spille en rolle. Håpet er at bevisene vi samler på landnivå skal føre til endringer også ved FNs hovedkvarter, sier FNs seniorrådgiver i Tanzania, Gianluca Rampbolla.

FN ■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE
I halvannet år har de 17 ulike FN-organisasjonene i Tanzania jobbet med å endre og samordne arbeidet

Reformen er blitt et gissel for andre politiske interesser.

Gianluca Rampbolla, FNs seniorrådgiver i Tanzania.

for å skape et bedre og mer effektivt FN.

– Overlever denne FN-reformen, er det første gang i FNs historie. Om den blir en suksess, er for tidlig å si noe om. Men for første gang tar en reform utgangspunkt i behovene på landnivå, der vi samler informasjon for å overbevise om viktigheten av reform også ved FNs hovedkvarter, sier Rampbolla, seniorrådgiver ved FNs koordineringskontor i Tanzania.

Han forteller om et mer effektivt og koordinert FN i Tanzania.

– Bare i år vil vi ha klart å spare 450 000 dollar (2,7 millioner kro-

ner, red.anm.) på grunn av økt effektivitet og mindre dobbeltarbeid, sier Rampbolla.

Irrelevant FN uten reform. Han mener FN-reformens store utfordringer er ved FNs hovedkvarter.

– Der har det ikke skjedd noen endringer. FNs medlemsland må forstå hvilke utfordringer FN står overfor, og at det ikke er noen alternativer til å reformere FN. Gjør vi ikke det, blir organisasjonen irrelevant, sier Rampbolla.

Han mener FN-reformen så langt er blitt offer for politisk hestehandel.

– Reformen er blitt et gissel for andre politiske interesser. Vår jobb blir å vise resultater slik at vi klarer å overbevise alle land om at reform er veien å gå. Hvis ikke blir dette en reform for bare noen utvalgte land, og ikke hele FN, sier Rampbolla.

Han mener at FN har en viktig rolle å spille internasjonalt og forteller at han derfor jobber hardt for å skape et bedre og reformert FN.

– Men skal vi lykkes, så må alle bidra – både FNs medlemmer, givere, FNs hovedkvarter og FN på landnivå, sier Gianluca Rampbolla. ■

Flere barn overlever

Sammenlignet med 1990 reddes fire millioner barn hvert år, anslår FN

Antall barn som dør før de fyller fem år er redusert med 28 prosent de siste 18 årene. Det betyr at fire millioner barn reddes hvert år.

■ JAN SPEED OG HEGE OPSETH

BARNEHELSE

Selv om barnedødeligheten faller dramatisk, er det langt igjen til FNs ambisiøse tusenårsmål om å kutte barnedødeligheten med to tredjedeler innen 2015. Verdens helseorganisasjon (WHO) konkluderte tidligere i år med at målet ikke vil bli nådd med dagens innsats.

– Vi gjør framgang, men tallet er fortsatt uakseptabelt høyt, sier Unicef-direktør Ann V. Veneman.

Lutfattige Malawi er det landet som er best i klassen når det gjelder å få ned barnedødelighet. Til tross for tørke og dårlige avlinger de siste årene, har det lille landet med den store innsjøen fått barnedødeligheten ned fra 224 per 1000 i 1990, til 100 per 1000 i 2008. De er i ferd med å nå FNs tusenårsmål for å få ned barnedødeligheten.

Enkle grep redder liv. Et lite uhyre, på størrelse med hodet på en fyrstikk, har i årevis vært ansvarlig for at så mange som 900 000 barn dør på verdensbasis hvert eneste år.

– Vi må takle de store barnedreperne som malaria om vi skal få ned barnedødeligheten, sier generalsekretær Kjersti Fløgstad i UNICEF Norge til Bistandsaktuelt.

Malaria har vært et kjempeproblem også i Malawi. Men med sine begrensede midler har landet likevel brukt ressursene på effektive virkemidler. For noen år tilbake sov bare tre prosent av barna under impregnerte myggnett. Det tilsvarende tallet for i dag er 25 prosent. Et enkelt, men livreddende grep.

– Tallene forteller oss at vi er på rett vei, at det nytter, sier generalsekretær i UNICEF Norge Kjersti Fløgstad.

Helseeksperter fra blant annet WHO mener at reduksjonen i barnedødelighet skyldes en sterkere satsing og en kombinasjon av helsetiltak rettet mot de minste barna. Der hvor enkle, rimelige tiltak har økt, har flere barn overlevd. Bedringene skjer over hele verden, også i svært fattige land.

Viktige årsaker til nedgangen er, ifølge WHO, bedre vaksinasjonskampanjer spesielt mot meslinger, økt bruk av impregnerte myggnett mot malaria og mer bruk av A-vitamener i kosttilskudd til barn.

Mer ressurser til sykehusene i Malawi har bidratt til at de kan gjøre en bedre jobb. Bildet viser Lisnit Nchinjula med den malarisyke datteren Ruth på et hospital i byen Mangochi.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

– Det vi ser er at å kombinere flere intervensjoner på en gang gir resultater. Det er ikke bare å vaksinere, men det å komme med en pakke til mor og barn er det som gir effekt. Dette er noe som heller ikke koster all verden, sier Fløgstad.

Kritisk i konfliktsoner. Det som dreper flest barn i dag er malaria, lungebetennelse og diaré. Verst er det i India, Nigeria og DR Kongo. 40 prosent av alle barn som dør før de fyller fem år bor der.

– Dersom vi ikke klarer å redusere dødsfallene i disse landene dramatisk, vil vi ikke nå tusenårsmålene, sier Veneman.

DR Kongo blir betegnet som det klassiske eksempelet på hvor vanskelig kombinasjonen fattigdom og konflikt kan gjøre det å nå fram på landsbygda. Når det gjelder Nigeria viser tall at de aller fleste av barna der dør av malaria.

– Får vi delt ut impregnerte myggnett, vil mye av jobben være

Vi må ikke ta tallene som en seier, men som en inspirasjon til videre arbeid.

Kjersti Fløgstad, generalsekretær i UNICEF Norge.

gjort i Nigeria, mener Fløgstad.

10.000 flere overlever. Syv av de 67 landene med høy barnedødelighet har hatt en reduksjon på 4,5 prosent eller mer. Disse er Nepal, Bangladesh, Eritrea, Laos, Mongolia og Bolivia. Niger, Mosambik og Etiopia har redusert barnedødeligheten med 100 per 1000 siden 1990.

– 10.000 flere barn overlever hver dag. Det er den gode nyheten. Den triste nyheten er at det fortsatt er 24.000 barn som dør hver dag.

Vi har vist at vi kan redusere dette. Nå må vi jobbe hardt for å redde enda flere liv, sier Fløgstad.

De nye beregningene er et resultat av datainnsamling og analyse av en rekke kilder utført av demografer og helseeksperter fra UNICEF, Verdens helseorganisasjon, Verdensbanken og FNs befolkningsprogram med støtte av fagpersoner fra en rekke større akademiske institusjoner. ■

Støre vil samarbeide tettere med India

INDIA

Norge satses på å bygge økonomiske og politiske relasjoner med det nye Asia. Nå lanseres en egen strategi for samarbeid med India.

– India er en voksende politisk og økonomisk maktfaktor, både regionalt og globalt. Utviklingen gir mange muligheter for Norge og for norsk næringsliv. Med denne strategien rustet vi oss opp for best mulig å møte de mange positive mulighetene som India representerer, sier utenriksminister Jonas Gahr Støre.

Viktige satsingsområder er helse, samarbeid om internasjonale spørsmål, næringsliv, kultur – og ikke minst klimaspørsmål.

Den rivende utviklingen i det folkerike landet fører til stadig større utslipp av klimagasser. Under lanseringen av regjeringens strategi ble landet beskrevet som en «global selvbevisst makt» og det ble understreket at ingen kan bremse den økonomiske utviklingen.

– Jeg måtte sjekke tallene, sier

Les mer om India-strategien «Muligheter i mangfold» på våre nettsider tinyurl.com/ldmfg

Gahr Støre om når han fikk vite at Norge, samlet sett, eksporterer mer enn India med sine – én milliard mennesker.

– Det sier noe om utgangspunktet og potensialet. Dette er ikke bistand, det er globale tiltak for samarbeid med viktige land, sier utenriksministeren.

Norge ønsker å påvirke indiske politikere til å åpne for en mer klimavennlig form for vekst. ■

NOTISER

Positive til én komité

Jevnere arbeidsfordeling og bedre forståelse for hverandres fagfelt var to av begrunnelsene for at Stortinget i juni i år bestemte seg for å slå sammen utenriks- og forsvarskomiteen. Bare Fremskrittspartiet stemte imot.

De frivillige organisasjonene derimot er positive. Organisasjonene har vært sterkt kritisk til å blande sammen militær og humanitær innsats. Nå håper de at en felles forsvars- og utenrikskomité kan føre til økt kunnskap og forståelse.

– Sammenslåingen kan slå begge veier, men vi håper at de som jobber med forsvar ser nødvendigheten av å skille bistand og den militære innsatsen, sier generalsekretær i Flyktninghjelpen, Elisabeth Rasmusson.

– Nå vil en bli nødt til å se forsvarspolitikken i sammenheng med utenrikspolitikken. Forsvarspolitikkerne vil måtte høre på hvor viktig det er å skille militær og humanitær innsats, mener generalsekretær i Kirkens Nødhjelp, Atle Sommerfeldt. ■

Colombianske kvinner fordrevet av sex-overgrep

Av om lag to millioner internt fordrevne kvinner i Colombia kan så mange som 400 000 ha vært utsatt for seksuelle overgrep, rapporterer den britiske hjelpeorganisasjonen Oxfam. Ifølge organisasjonen har alle typer væpnede grupper, både regjeringsstyrker, paramilitære grupper og gerilja begått slike overgrep.

Talsperson Irene Milleiro forteller at de fleste kvinner unnlater å anmelde overgrepene fordi de mangler tillit til rettsystemet i landet.

– Mange kvinner vil heller ikke anmelde overgrep fordi de føler skam, og noen frykter til og med for sine liv, sier hun.

Oxfam ber det internasjonale samfunnet om å presse regjeringen til å innføre en nulltoleranse-politikk for vold mot kvinner i konflikten i Colombia. ■

Finanskrisen gjør det verre for jenter i Sør

Plan Internationals Jenterapport for 2009 ser på jenters økonomiske situasjon i lys av finanskrisen. Rapporten viser hvordan jenter lenge har vært systematisk diskriminert gjennom lov, praksis og holdninger. Når finanskrisen rammer, er jentene de første som tas ut av skolen.

– Det er ingen tilfeldighet. De er fattige fordi de som jenter ikke har de samme rettigheter og muligheter som gutter og menn. Dette gjelder jenter i de fleste fattige land i verden, sier generalsekretær i Plan Norge Helen Bjørnøy.

Jenterapporten slår fast at utdanning er nøkkelen ut av fattigdomsspiralen. ■

Norge stanser utbetaling til Sudan-fond

Minst 1,5 milliarder kroner står «på bok» i fattige og krigsherjede Sør-Sudan

Behovene er enorme, men Verdensbanken klarer ikke å bruke opp store midler som er skutt inn i et flergiverfond i Sør-Sudan. Minst 1,5 milliard kroner står «på bok», hvorav minst 300 millioner kroner er gitt av Norge. Nå har Norge stanset utbetalingene til fondet.

■ TOR AKSEL BOLLE

SØR-SUDAN Pengene har Verdensbanken fått utbetalt av ulike giverland, men de har foreløpig ikke klart å bruke midlene i det lutfattige Sør-Sudan.

Fondet har fått store midler fra ulike giverland. Det er styrt av Verdensbanken og var tiltenkt en helt sentral rolle under utviklingsarbeidet. Men på tross av at Sør-Sudan er ett av de aller fattigste områdene i verden, har det vist seg vanskelig å foreta raske utbetalinger og finne gode tiltak.

Problemene har vært der i flere år, og flergiverfondet er nå blitt en vedvarende hodepine for Norge og de andre giverne.

To fond. Da fredsavtalen mellom regjeringen i Khartoum og opprørsbevegelsen SPLM ble undertegnet i 2005, ble det opprettet to såkalte flergiverfond (Multi Donor Trust Funds). Disse fondene skulle være det internasjonale samfunnets viktigste kanal for gjenoppbyggingen i Sudan etter flere tiår med krig. Ett fond var rettet mot nasjonal gjenoppbygging – med særlig fokus på nord, mens ett annet fond var innrettet mot gjenoppbygging i sør.

Fra alle hold ble det vektlagt at det var helt avgjørende for utviklingen og fredsprosessen at disse fondene var effektive, slik at folk i Sudan raskt ville merke forbedringer. Dette gjaldt særlig i det lutfattige Sør-Sudan. Etter noe tautrekking med FN var det Verdensbanken som fikk ansvaret for å administrere fondene.

Under giverkonferansen i Oslo i april 2005 ble det lovet nærmere tre milliarder kroner i støtte til de to fondene. Norge gikk foran som et godt eksempel og lovet å gi om lag 650 millioner kroner, hvorav meste parten skulle brukes i sør.

Raskt problemer. Det viste seg raskt at å dele ut penger på et givermøte i

Internflyktninger i Jonglei, Sør-Sudan. Situasjonen er svært spent i deler av Sør-Sudan. Den siste tiden har det vært en rekke sammenstøt mellom ulike etniske grupper.

FOTO: TIM MCKULKA/SCANPIX

Det betyr at det i desember 2007 sto nærmere 250 millioner dollar – 1,5 milliarder kroner – ubrukt.

Oslo er enkelt, mens det er noe ganske annet å skape utvikling på bakken i Sør-Sudan. Da Bistandsaktuelt besøkte Sør-Sudan våren 2006 var frustrasjonen allerede stor. I Juba, Sør-Sudans hovedstad, var folk irriterte over at de ikke hadde merket noen forbedringer til tross for et mylder av utenlandske bistandsarbeidere som freste rundt i hvite landcruisere. Sørsudanske myndigheter var oppgitt over Verdensbankens byråkrati og president Salva Kiir hadde allerede reist ens ærend til Washington for å ta opp problemene med Verdensbankens toppledelse.

1,5 milliarder ubrukt. Ett drøyt år senere besøkte Sør-Sudans president Salva Kiir Norge, og benyttet anledningen til å komme med krass kritikk av Verdensbankens arbeid.

– Banken svikter Sør-Sudan, hevdet en oppgitt Kiir.

På den samme pressekonferansen sa utviklingsminister Erik Solheim at han trodde problemene

med flergiverfondet i Sør var løst, men at UD skulle kikke nærmere på saken.

Verdensbanken avviste på sin side kritikken fra Salva Kiir og hevdet at det hadde vært betydelig fremgang det siste året. Banken viste også til at mye av problemene skyldtes manglende kapasitet hos sørsudanske myndigheter. Bankens egen rapport for 2007 viser at flergiverfondet for Sør-Sudan i løpet av perioden 2005-2007 kun hadde brukt drøyt 30 prosent av pengene fondet hadde fått innbetalt. Av de over 2,1 milliarder kronene givene hadde levert for å skape utvikling i Sør-Sudan, hadde fondet bare brukt om lag 630 millioner kroner. Det betyr at det i desember 2007 sto nærmere 1,5 milliarder kroner ubrukt.

Minst 300 millioner. Norge har hele tiden vært en av de største bidragsyterne til fondet for Sør-Sudan og hadde totalt gitt om lag 420 millioner kroner til flergiverfondet for sør i perioden 2005-2007. Hvis man reg-

ner med at om lag 30 prosent av de norske innbetalingene i den samme perioden ble brukt, betyr det at over 290 millioner norske bistandskroner sto ubrukt i slutten av 2007. Og det var bare i fondet for Sør-Sudan, trolig sto over 100 millioner norske bistandskroner ubrukt også i fondet for nord.

Stopp. I Verdensbankens rapport for de to flergiverfondene for Sudan for 2007, heter det at problemene med trege utbetalinger i hovedsak er løst. Fra norsk siden valgte man å stanse utbetalingene til flergiverfondet for nord i 2008, mens man økte utbetalingene for fondet for utvikling i sør. 150 millioner kroner ble utbetalt til dette fondet, som altså allerede hadde 1,5 milliarder kroner stående ubrukt. Våren 2009 ble man i UD imidlertid klar over at fondets effektivitet hadde vært enda dårligere i 2008 enn i 2007. Norge og de andre givene ble da enige om også foreløpig å stanse utbetalingene til flergiverfondet for sør. ■

Sudan på kanten av stupet, mener eksperter

■ HEGE OPSETH

SUDAN Sudan er velsignet med store oljeresurser. Feltene ligger i stor grad i sør, men det svarte gullet pumpes inn på markedet via Nord-Sudan. Kampen om verdien tilspisser seg ett drøyt år før folkeavstemningen og Sudan-kjennere frykter at det kan utvikle seg til nok en borgerkrig.

United States Institute of Peace (USPI) samlet 20 Sudan-eksperter for å analysere mulige scenarier for hva som kan skje og hva som kan gjøres for å unngå eskalering av konflikt og vold opp mot folkeavstemningen. Konklusjonen er klar: «Der-

Det som skjer mellom i dag og 2011 vil avgjøre Sudans skjebne som nasjon.

Alex de Waal, Afrika-spesialist.

som dagens trender ikke forandrer seg, vil en videreutvikling av politisk vold i Sudan være vanskelig å unngå».

– De neste månedene vil vise om Sudans ledere klarer å styre unna uvanen med kortvarige kriseløsninger og i stedet ta de strategiske beslutningene dette historiske folkeavstemningen krever, sier Alex de Waal, forfatter og Afrika-spesialist, til BBC.

Dyr løsrivelse. Ett scenario: Regjeringen i sør blir ikke bedre til å regjere. Mangel på utvikling, lite mat, dårlig infrastruktur, stammekon-

flikter og regjeringens manglende evne til å avvæpne militsgrupper skaper stor frustrasjon. Faktorer som dette kan trigge politisk vold i stor skala også uten aggressiv inn- gripen fra nord. «Det skal lite til før det går over i vold», heter det i rapporten.

Borgerkrig. En annen mulighet er at det blir full borgerkrig mellom nord og sør i forbindelse med folkeavstemningen. Det kan bli resultatet om partene ikke klarer å bygge til- litt og løse nøkkelspørsmål for utviklingen av Sudan.

«Uten en forandring i dynamik-

ken mellom partene, er det lite trolig at de er villige eller i stand til å konfrontere de viktigste problemstillingene», heter det i rapporten fra USPI. Allerede nå rustet nord og sør kraftig opp. Det pekes videre på parlamentsvalget i april 2010. Vil resultatet bli tatt til etterretning, eller vil det føre til kontroverser? Det er også spenning knyttet til hvorvidt folkeavstemningen i 2011 vil bli avholdt. I tillegg er det kamp om både land- og oljerettigheter. Dette gir rom for forhandlinger mellom partene, men det er en diskusjon som må starte nå, understrekes det.

Trønderselskap bak ugandisk kraftverk

UD: – Har vært vanskelig

Hans Jacob Frydenlund, avdelingsdirektør for Afrika-seksjonen i UD, nøler ikke med å fastslå at ting ikke har gått etter planen i Sør-Sudan.

– Det har vært store utfordringer, særlig knyttet til lokale myndigheters kapasitet og Verdensbankens tilstedeværelse på bakken i Sør-Sudan. Norge har hele tiden presset på for å få flegiverfondene til å fungere bedre, men av en rekke grunner har det altså vist seg vanskelig, sier Frydenlund.

Han understreker at det ikke ligger noen dramatik i at Norge og flere andre givere nå utsetter utbetalingene til fondet for sør.

– Burde man ikke fra norsk side funnet andre kanaler tidligere?

– Det har vi gjort allerede. Blant annet har vi kanalisert mer bistand gjennom frivillige organisasjoner enn opprinnelig planlagt. Hensynet til svak lokal kapasitet gjorde at det har vært bred enighet om at man skulle satse på få store fond. Det tok også tid før man fant ut hvor store problemene var. Vi bør gå grundig gjennom erfaringene fra Sudan og se på hva vi kan lære av dette.

Frydenlund går ikke med på at man kan gi bistandsfiaskoen som

fondene representerer skylda for at situasjonen er så vanskelig som den er nå i Sør-Sudan.

– Det blir alt for enkelt. For det første har Sudan store oljeinntekter, bistanden er bare en mindre del av ressursene til disposisjon. For det andre utgjør fondene bare en del av den totale bistanden. For det tredje har faktisk fondet bidratt til flere større program. Problemet er at det har gått saktere enn ønsket.

– Norge har lovet å støtte Sudan med 2,5 milliarder kroner fram til 2011. En betydelig del av disse pengene var planlagt kanalisert gjennom flegiverfondene. Hva gjør dere nå?

– Dette jobber vi med. Det er klart at det finnes muligheter både i regi av FN, av frivillige organisasjoner, gjennom ulike lokale fond og gjennom enkelte bilaterale tiltak. En samlet tilnærming til dette er ett av temaene på et givermøte i Ottawa i slutten av september.

– Det står nå trolig flere hundre millioner norske bistandskroner «på bok». En del av disse pengene har trolig stått ubrukt lenge. Er det aktuelt å be om å få tilbakebetalt penger?

– Ikke for øyeblikket. Men vi følger situasjonen tett. ■

– Riktig å stanse utbetalinger

Både Kirkens Nødhjelp og Flyktninghjelpen er glade for at Norge har stoppet utbetalingene til flegiverfondet for Sør-Sudan.

– Våre erfaringer med Verdensbankens fond for Sør-Sudan er rett og slett ekstremt dårlige. I ett tilfelle ble en av våre søknader hengende i Verdensbankens byråkrati i to år uten at noe skjedde, sier Flyktninghjelpens generalsekretær Elisabeth Rasmussen.

Hun mener at det mest alvorlige med problemene knyttet til flegiverfondet i sør er at den trege utbetalingstakten har rammet folk i Sør-Sudan.

– Ineffektiviteten har bidratt til at folk ikke har sett forbedringer på bakken. Situasjonen i Sør-Sudan er veldig vanskelig nå. Vi har ingen tid å miste, sier Rasmussen. Hun får støtte av utenlandssjef i Kirkens

Nødhjelp, Ann-Kristin Sydnes.

– Her er det åpenbart at noe har gått veldig galt, og det er ille at så store summer står ubrukt når behovene er så enorme som de er. Det er flere eksempler på at slike fond har fungert andre steder, men de må tilpasses de lokale forholdene. Jeg tror det er klokt at Norge nå stanser utbetalingene til flegiverfondet og går svært kritisk gjennom erfaringene fra Sudan, sier Sydnes. ■

NORGE OG SUDAN

■ Sudan mottok 684 millioner kroner i samlet norsk bistand i 2008.

■ Mesteparten av den langsiktige bistanden ble kanalisert via Verdensbankens flegiverfond.

Fredelig overgang. Med tung internasjonal støtte og framgang i forhandlinger om rett til land og olje kan massiv politisk vold unngås. Det siste og mest optimistiske scenariet i rapporten fremhever politiske kompromisser, en delt visjon for fremtiden og at resultatet av folkeavstemningen blir akseptert, uavhengig av om det blir flertall for deling eller ikke.

Situasjonen i Darfur trekkes også fram, og ekspertene mener at det er viktig at situasjonen i alle fall ikke utvikler seg til det verre. Det slås fast at uenighetene om Abyei, Sør-Kordofan og Blue Nile ikke vil

forsvinne. «Blir ikke dette tatt opp, vil det bare forverre forholdet mellom nord og sør», skriver ekspertene. Om det siste scenariet er det mest positive, beskrives det som «å hangle seg gjennom» og at situasjonen fortsatt vil være svært sårbar.

– Oljen kan være årsaken til at det blir en ny krig. Men det faktum at sør kan stoppe produksjonen og nord kan blokkere eksporten av olje, kan tvinge partene til å samarbeide, sier de Waal og legger til:

– Det som skjer mellom i dag og 2011 vil avgjøre Sudans skjebne som nasjon. ■

I oktober åpner et nytt kraftverk i Uganda som vil produsere kraft tilsvarende sju prosent av det totale kraftbehovet i landet. Bak kraftverket står det statlige investeringsfondet Norfund og det norske firmaet TrønderEnergi.

■ TOR AKSEL BOLLE

De to norske aktørene satser til sammen om lag 140 millioner kroner på prosjektet i et av Afrikas fattigste land. TrønderEnergi håper både å bidra til utviklingen i det afrikanske landet og samtidig tjene penger.

– Prosjektet gir både muligheter for fortjeneste og til å utvikle vår kompetanse, sier Jon Einar Værnes.

Han er ansvarlig for Bugoye-prosjektet i TrønderEnergi. Det norske firmaet har investert om lag 90 millioner kroner i byggingen av kraftverket som ligger i Kasese-distriktet vest i Uganda. Det vil produsere rundt 82 gigawattimer (GWh) i året, noe som vil øke tilgangen på strøm betydelig i den vestlige delen av landet.

I Uganda, som i mange afrikanske land, er strømforsyningen svært mangelfull og ustabil. Det skaper store problemer både for næringslivet og private husholdninger.

Høy risiko. Den totale kostnadsrammen for byggingen av Bugoye-kraftverket ligger på om lag 360 millioner kroner. Mens TrønderEnergi har investert 96 millioner kroner, har også Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund) gått inn med 50 millioner kroner. I tillegg er det gitt om lag 60 millioner kroner i støtte over bistandsbudsjettet. Det er også tatt opp et lån med sikkerhet i kraftverket.

– Hvor mye forventer TrønderEnergi å tjene på dette?

– Vi ønsker ikke å gå ut med konkrete tall, men anslagene på fortjeneste står i forhold til at dette er et prosjekt med betydelig risiko, sier Værnes.

Prosjektet gir både muligheter for fortjeneste og til å utvikle vår kompetanse.

Jon Einar Værnes, TrønderEnergi.

Lokalt næringsliv. Byggingen av vannkraftverket har tatt om lag ett og et halvt år. Under byggingen har nærmere 500 personer hatt jobb i tilknytning til prosjektet. Kasese-distriktet er tett befolket og Mark Davis i Norfund forteller at man under byggingen har vært opptatt av at prosjektet skal komme lokalbefolkningen til gode.

– Vi har vært opptatt av å involvere det lokale næringslivet. Dessuten inngår også et eget program for lokalsamfunnet i prosjektet.

Det er blant annet bygd en ny fødeklinikk og startet forebyggende helseprogrammer mot hiv/aids og malaria, sier Davis.

Miljø. Ifølge Davis har Norfund og TrønderEnergi også lagt stor vekt på miljøtiltak. Det er blant annet opprettet et lokalt råd hvor folk fra området og lokale myndigheter har møttes for å finne løsninger på miljømessige og sosiale utfordringer knyttet til utbyggingen.

Han understreker at selskapet har vært opptatt av å minimere de miljømessige konsekvensene av selve utbyggingen. Dessuten vil strømmen som produseres på kraftverket erstatte strøm som i dag produseres ved hjelp av svært forurensende dieselaggregater.

Kraftverket åpnes i oktober. Trolig vil Norges utviklingsminister være tilstede under åpningen. ■

VANNKRAFTVERKET BUGOYE

■ Vannkraftverk vest i Uganda.

■ Kostnadsramme på om lag 360 millioner kroner, finansieres av TrønderEnergi, Norfund, Utenriksdepartementet og lån.

■ Bygges og drives av TrønderPower, hvor TrønderEnergi eier 72,4 prosent og Norfund 27,5 prosent.

■ Årlig produksjon på 82 GWh, som er om lag 7 prosent av Ugandas strømbehov. Vil gi en vesentlig forbedring av strømtilgang i vestlige Uganda.

Over 500 mennesker har vært sysselsatt under byggingen av kraftverket i Bugoye i vest-Uganda.

FOTO: NORFUND

Bak mutontotrær med løvkroner som fjærskyer stikker et hvitt skilt opp av den røde afrikanske jorda. «Zccz Zambia-China Economic & Trade Cooperation Zone» står det på skiltet.

Da vi besøkte stedet i mars, var skiltet det eneste synlige sporet av det som skal bli en hel kinesisk by.

- Dette prosjektet handler i bunn og grunn om at Kina kjøper jord og tilgang til naturressurser og starter fabrikker. Det kommer til å bli «zhungguo feidi», kinesiske eksklaver, sier Ruan Linjun, arkitekt og prosjektleder for en stor del av soneutviklingen.

Under intervjuet på hans kontor i Shanghai forteller han at det på kinesisk side finnes en uro for at sonen skal framstilles som kolonisering. Kina framhever ofte at landet aldri har kolonisert Afrika.

Ruan forteller at hans team hele tiden spør seg hva afrikanerne kan tenkes å ville ha.

- Zambierne selv har ikke kommet med noen ideer eller visjoner for sonen. Det eneste de sier er at vi skal komme i gang raskere, sier Ruan.

Etter kinesisk modell. Kinas eget økonomiske mirakel begynte i 1978 med fire økonomiske soner. Den mest kjente, Shenzhen, vokste på 30 år fra å være en fiskerlandsby til å bli fastlandets kanskje rikeste by, med 10 millioner innbyggere og glitrende skyskrapere ved bredden av Sørkinahavet.

Som mye annet ble sonene lansert under det epokegjørende kinesisk-afrikanske toppmøtet i Beijing i 2006.

Der, i Folkets store sal, lovt president Hu Jintao lederne for 48 afrikanske stater at Kina skulle skape tre til fem økonomiske soner i Afrika før neste Focac-møte i november 2009. Hver av dem skal drives av et kinesisk statlig selskap. Sonene skal bli «knutepunkter for Afrikas økonomisk framgang, en avgjørende del av Kinas store plan for Afrika og for alle utviklingsland», skriver forskeren Martyn Davies i boka «China into Africa».

På det samme møtet snakket Hu om «en ny type kinesisk-afrikansk strategisk partnerskap karakterisert av politisk likeverd og gjensidig inntektsnivå samarbeid». Han lovt til og med å doble bistanden innen 2010. Kina vil gi Afrika det 50 år med vestlig bistand har mislykkes med: Industrialisering, vekst og arbeidsplasser.

Ved veien tvers overfor skiltet i Chambishi står John Shtanda, en arbeidsløs 16-åring med bar overkropp og tomt blikk. Han bor sammen med gjengen sin i en provisorisk leir skjult i et maisfelt ved veien.

På spørsmål om hva han steller med svarer han «changanya», et lokalt uttrykk som betyr at han gjør hva som helst for penger: Han stjeler, tar småjobber, hva som helst. Han har ingen anelse om hva sonen er for noe, men om den blir virkelighet skal John kunne bytte sin miserable tilværelse mot en jobb som industriarbeider.

Cnmc, metallgiganten som skal drive sonen, sier at den vil skape

Liu Bo (35) holder oppsikt med sine ufaglærte zambiske arbeidere. Cosmas Kaindu, som er maler, tjener rundt 35 norske kroner i uken.

En kinesisk by – i hjertet av

Kina etablerer sin første økonomiske frisone i utlandet

LUSAKA/SHANGHAI (b-a): I Zambia skal det bygges en ny kinesisk by med kontorkomplekser, industribygg, boligområder, sykehus og skoler. Kina har kjøpt et område på 41 kvadratkilometer i Chambishi i Zambias gruve-distrikt Copperbelt, samt en filial på fem kvadratkilometer ved hovedstaden Lusaka. Det blir Kinas første økonomiske frisone i utlandet.

■ I KINA OG ZAMBIA: OLA WONG

minst 6000 zambiske arbeidsplasser og ytterligere 2000 i filialen ved Lusaka. Den første fasen på 12 kvadratkilometer skal ifølge planene stå klar innen tre år.

Basis for Kinas byer. Det finnes allerede en kinesisk gruve, et smelteverk og andre metallselskap i Chambishi, alle med Cnmc som moderselskap. Zambia er Kinas største leverandør av kobber og verdens nest største produsent av kobolt. Uten kobber hadde det vært umulig å bygge nye kinesiske byer – og uten kobolt hadde ikke kinesisk industri kunnet eksportere ipoder og mobiltelefoner til resten av verden.

Kinas voksende appetitt på råvarer har bidratt til Afrikas solide vekst de siste årene. I 2008 vokste

gruven. I en avtale med fagforeningen i gruven ble de 1500 fristilte arbeidere ansatt på nytt.

I september rapporterte Det internasjonale pengefondet IMF at Zambias økonomi så ut til å ha kommet seg opp av krisen. Mye på grunn av at kobberprisene hadde hentet seg inn igjen, ikke minst på grunn av glupske kinesiske etterspørsel.

Men det finnes allikevel en utbredt uro for hele prosjektet. Zambia er blitt et testområde for alt som kan gå feil for Kina i Afrika. Først ble kineserne hyllet som frelsere da de tok over gruven i Chambishi i 1998, etter privatiseringen av den vanskeligjettede statlige gruveindustrien. Kina hadde allerede mye velvilje etter byggingen av Tanzam-jernbanen til Tanzania på 1970-tallet og flere tiår med hjelp fra kinesiske legeteam. Men nå ser lokalbefolkningen kineserne som «unikke brutale og utnyttende, med altfor nært forhold til den zambiske staten», ifølge en uavhengig studie fra kobberindustrien.

En zambier i en lederposisjon i et kinesisk selskap i sonen forteller anonymt om bekymringen:

- Hva blir igjen til zambierne etter at kineserne har ødelagt miljøet og tatt våre naturressurser, spør kil-

Justina Mulumba, mor til Thomas som døde i Zambias verste industriulykke.

De sendte inn arbeidere uten opplæring. De utnyttet dem som slaver, og de hørte ikke på advarsler om at det var farlig.

ALLE FOTO: JACKSON LOWEN

Zambia

den og forteller at zambiske politikere som besøker sonen virker uinteresserte i alt unntatt egne bestikkelser.

Shenzhen i Kina kan være en suksesshistorie, men det er også et symbol på utbytting av verste sort, der arbeiderne slaver tolv timer om dagen uten fritid og der fagforeninger er forbudt. Den kinesiske industrimodellen har også gjort at landet har verdens høyeste utslipp av klimagasser.

Men i Kinas soner er det i det minste kineserne selv som sitter i ledelsen. Utenlandske investorer ble helt fra starten tvunget til å samarbeide med kinesiske selskaper og overføre teknologi til Kina. Afrikanerne lar derimot kineserne styre sonene totalt uten krav. Selskapene i sonen har til og med skattefritak.

Justina Mulumbas sønn Thomas var et av ofrene i Zambias verste industriulykke. 46 arbeidere døde da en kinesisk sprengstoff-fabrikk eksploderte. Det er tre år siden ulykken, men Justina har verken glemt eller tilgitt. Hun hater kinesere, sier hun.

- De sendte inn arbeidere uten opplæring. De utnyttet dem som sla-

ver, og de hørte ikke på advarsler om at det var farlig.

- Eksplosjonen hørtes over hele Chambishi. Det finnes ingenting igjen av Thomas som vi kan gravlegges, sier hun og begynner å gråte.

Justina har dannet pårørende-grupper som med hjelp fra den katolske kirken prøver å få saken for retten. Nå har hun hatt besøk av så mange utenlandske journalister at naboene begynner å mistenke henne for å være heks.

- Hvorfor tror du at du har fått så mye oppmerksomhet?

- Fordi kineserne oppfører seg ille her. De er i ferd med å ta Zambia. De vil bare ha profitt og bryr seg ikke om afrikanere.

Skuddskadet. I 2006 ble seks arbeidere skuddskadet da en protest mot den kinesiske ledelsen utartet seg. Ennå er ingen arrestert. Tvert om klager innbyggerne i Chambishi over at sikkerhetspolitiet trakasserer dem etter at de har protestert mot selskapet. (Politiet tok inn undertegnede journalist til avhør etter mistanke om «spionasje» under vårt besøk i sonen.)

Zambia er et demokrati med ytringsfrihet. Men i sonen oppfører politiet seg slik de bruker å gjøre i

Bistandsaktuelt journalist ble holdt tilbake av Zambias hemmelige politi etter å ha fotografert skiltet som viser hvor Zambia China Economic and Trade Cooperation Zone skal ligge.

Kina. Det er frykt for at kinesisk udemokratisk tankegang vil spre seg med de kinesiske sonene.

Kinas ambassadør Li Qiangmin avviser at Kina har bestukket eller forsøkt å påvirke zambisk politi, men sier samtidig:

- Bestikkelser er en del av afrikansk kultur. Når politiet kommer, må man gi dem penger.

Verstinger? Organisasjoner som Transparency International anklager kinesiske og indiske selskaper for å være verst når det gjelder korrupsjon i utviklingsland.

Harmen er så stor at Kinas president Hu Jintao i 2007 måtte avlyse et besøk i Chambishi av frykt for uroligheter. Forholdene er enda verre i Katanga-provinsen i Kongo, som ligger bare noen mil unna og deler de samme rike kobberårene. Flere rapporter peker ut kinesiske selskaper for å ha utnyttet barnarbeidere i livsfarlige miljøer. Siden, når kobberprisene falt, har de stukket av uten å betale skatt eller sluttvederlag. Barnarbeid og slavearbeid forekommer også i Kina.

Det kommer til å bli «zhungguo feidi», kinesiske eksklaver.

Ruan Linjun, prosjektsjef for utviklingen av økonomiske frisoner i Zambia.

ORD-FORKLARING:

Eksklave: Et landstykke som tilhører et politisk område, men som ikke henger sammen med det

Fang Yongbin, en kinesisk bedriftsleder som i flere år har drevet en fabrikk i nabolandet Zimbabwe, mener problemet er at kinesiske bedriftsledere ikke tilpasser seg afrikanske lover og regler.

- De ser ned på afrikanerne og er her bare for å tjene raske penger. I Kina kan man sende folk til fabrikk og ikke la dem reise hjem på en måned. Er noen late er det bare å gi dem sparken, og blir det streik bestemmer man politiet for å slå ned protestene. Det kommer til å ta lang tid før de begynner å tilpasse seg afrikanske forhold, sier Fang Yongbin.

Men snakker vi med fagforeningen i Cnmc's gruve, Nfc, blir bildet lysere. En representant for fagforeningen sier at lønn og arbeidsforhold ikke lenger skiller seg fra konkurrentene. Gjennomsnittslønnen er 240 dollar (det er likevel mindre enn «matkurven», den offisielle beregningen av hva som trengs for å fø en gjennomsnittsfamilie på seks personer).

Etter den store ulykken og mange illegale streiker innså kineserne til slutt at de måtte forbedre forholdet til afrikanerne og tillot fagforeninger. Det krevde sju års kamp.

- Takket være fagforeningen har vi på tre år klart å øke lønningene med 100 prosent. Vi har også redu-

sert andelen midlertidig ansatte til mindre enn fem prosent, sier fagforeningsrepresentanten.

Uten retningslinjer. Kulturforskjellene er store. I Kina er man vant til at fagforeningen er en del av ledelsen.

- Men når man sier til dem hva som står i den kollektive avtalen, så forstår de. Problemet er at regjeringen ikke gir kineserne noen retningslinjer fordi de er desperate etter å lokke til seg investeringer.

Et kinesisk selskap i sonen lar oss faktisk få komme på intervju. Det heter Sinometals og er et samarbeid mellom blant andre Cnmc og China Hainan Construction. Utstyret og arbeidsforholdene ser bedre ut enn i mange fabrikker jeg har besøkt i Kina. Samtlige afrikanske arbeidere har verneutstyr. De eneste som bryter sikkerhetsreglene er de kinesiske arbeidslederne, som går mellom syrebassengene kledd i kinesiske stråhatter og tyne bomulls-skjorter.

China House ligger 30 kilometer unna. Anlegget ligger bak murer og ståldører. To store schæferhunder vokter gårdsplassen. Her bor de som skal bygge Zambias nye by. Det er ingen svarte å se. På samme måte som annen kinesisk virksomhet i Afrika har sonen fått kritikk for å være ekstremt lukket. Kritikken kommer fra internasjonale organisasjoner som IMF, og fra journalister og forskere. Det er til og med uklart hvor mange soner Kina har tenkt å bygge. Åtte-ti skal være på gang bare i Afrika, og dessuten nevnes prosjekter i Asia og Sør-Amerika. Kinas handelsdepartement vil ikke stille opp til intervju.

Når jeg spør Wang Xin, sjef for ZCCZs planleggings- og investeringsavdeling, om de har forsøkt å informere befolkningen i Chambishi, ser han genuint forbauset ut. Hvorfor skulle de gjøre det?

- De bor i sonen. Tror du ikke de vil vite hva som hender dem?

- Vi rekker det ikke. Vi arbeider så mye hver dag, og på kveldene er vi hjemme i China House. Vi omgås ikke med zambiere, sier han og ler på den måten kinesere pleier å gjøre når de føler seg ubekvemme.

Vil være åpen for andre. I Kina er det nok å ha gode kontakter med den lokale partilederen. Lokalbefolkningen trenger man ikke bry seg

Forts. neste side >>>

Fotball får arbeideren **Michele Bwalya** og adoptivsonen **Patric Kanasha** til å slappe av. Den lille leiligheten de bor i koster om lag 285 norske kroner i måneden.

>>> forts. fra forrige side

om. Wang forteller at sonen kommer til å være åpen også for ikke-kinesiske selskap. De vil fokusere på ferdigvareproduksjon for eksport til Vesten og Kina. I Lusaka-sonen skal lettindustri produsere tv-apparater og mobiltelefoner for eksport.

For Zambia høres det for godt ut til å være sant. De har i årevis forsøkt å diversifisere landets økonomi fra den tradisjonelle afrikanske rollen som råvare- og plantasjeøkonomi.

Mens han følger oss ut sier Wang, på samme måte som samtlige andre kinesere som ble intervjuet, at artikkelen må være positiv for Kina.

- Sjefen har allerede kritisert meg for at jeg stilte opp til dette intervjuet. Om noe av det jeg har sagt framstår som negativt, kommer jeg til å få sparken, sier han med en nervøs latter.

Beijing sier ofte at de i motsetning til vestlige land ikke blander seg inn i afrikanernes politikk. Men i Zambia truet Kina med å bryte med landet og kutte ut investeringene dersom ikke «riktig» kandidat vant valget i 2006. Kinas prinsipp om ikke-innblanding betyr snarere at de blander seg i andre spørsmål enn Vesten.

Politisk system, demokrati og menneskerettigheter spiller ingen rolle. Derimot må afrikanerne følge Beijings linje i spørsmålene om Taiwan og Tibet. Gjennom samarbeidet med Afrika har Beijing kunnet blokkere FN-kritikk mot egne brudd på menneskerettighetene og beskytte allierte som Burma, Sudan og Zimbabwe. De har til og med klart å redusere antallet afrikanske stater som anerkjenner Taiwan til fire.

Anti-Kina-retorikk. Med en retorikk som kan minne om 1800-tallets antisemittisme var Michael Satas parti Patriotisk Front nær ved å vinne presidentvalget både i 2006 og 2008.

- Javisst, Taiwan betalte valgkampen min. Hvorfor ikke? Kina betalte jo for motparten, sier Sata og fnyser. Det store ansiktet hans kommer nærmere - før han utbryter:

- Kineserne er kommet for å kolonisere Afrika. Det er fordi de ikke får plass i Kina lenger.

I opptøyene etter valgnederlaget i 2006 angrep Sata-tilhengere kine-

Vårt budskap er at Kina er her for å bidra til Afrikas økonomiske utvikling.

Li Quingmin,
Kinas ambassadør
i Zambia.

siske butikker på det store markedet i Lusaka.

Sata slutter seg til koret av afrikanske fagforeninger og politikere som klager over at Kina dumper sin overproduksjon av billig skrot på kontinentet og undergraver deres skjøre industri. Til og med Zambias største tekstilfabrikk, Mulungushi Textiles, er blitt tvunget til å legge ned - til tross for at den i sin tid ble bygget av Kina som et bevis på vennskap mellom de to landene.

Kuvending. Men faktum er at fra 2004 til 2006 hadde Afrika, på grunn av høye oljepriser, et handelsoverskudd overfor Kina på to milliarder dollar. Kinas handelsdepartement regner med at handelen er årsak til 20 prosent av Afrikas økonomiske vekst. Eksemplet Sør-Afrika illustrerer problemet med å skylde på Kina i en globalisert verden. Sør-Afrika klarte å få Kina til å redusere sin tekstileksport til landet. Men i stedet fyltes tomrommet av produkter fra Bangladesh og Vietnam. For afrikansk industri er byråkrati og elendig infrastruktur et langt større problem enn Kina.

Da det ble tillyst et ekstraordinært presidentvalg Zambia i 2006 ventet mange at Sata igjen ville rase mot den gule fare. I stedet tok han en kuvending og sa plutselig at Kina er bra. Ryktene ville ha det til at Kina hadde brakt Sata til taushet med 2 millioner dollar, men årsaken kan like gjerne være at Taiwan hadde fått en ny regjering som ikke lenger var interessert i å finansiere valgkampen.

Zambias første president Kenneth Kaunda innledet Zambias kjærlighetsforhold til Kina. Han og Tanzanias Julius Nyerere presset på for å få Kina inn i FN. Kina på sin side bygde den 1860 kilometer lange Tanzam-jernbanen som forente kobberbeltet med havnen i Tanzania og dermed brøt rasiststaten Rhodesias blokade.

- Mao var en stor mann. Han mobiliserte et enormt land og jaget bort de utenlandske marionettene, sier den i dag 85 år gamle Kaunda. De mange millioner dødsopfre for Maos kampanjer kaller Kaunda nødvendige offer for utviklingen. Han elsker fortsatt Kina uten reservasjoner.

Tanzam-jernbanen er i dag så

Opposisjonspolitikeren **Michael Sata** måtte så vidt se seg slått av Rupiah Banda under presidentterningene i Zambia.

vanskjøttet at gruveselskapene ikke lenger tør bruke den. Den gikk aldri med overskudd. Men Zambia skylder fortsatt Kina 500 millioner dollar, som Kaunda lånte til prosjektet.

«Denne sørgelige historien er verdt å tenke på i dag når Kina igjen opererer stort i Afrika», skriver Arthur Walderon i boka «China in Africa». Det internasjonale pengefondet (IMF) advarer mot risikoen for at den pågående flodbølgen av kinesiske lån kan begrave Afrika under et nytt gjeldsberg.

Kraft til fabrikker. Lånene støtter også korrupte diktatorer og undergraver tradisjonelle givers forsøk på reformer. I Zambia er Kinas Eximbank med på å finansiere vannkraftprosjekter til en total verdi av over 2 milliarder dollar. Demningene skal bygges av kinesiske selskaper, i tråd med politikken om at lånene skal tjene kinesisk industri så mye som mulig.

Det kommer de til å gjøre også etter at ingeniørene fra Sino Hydros har reist hjem. Elektrisiteten fra kraftverkene skal først og fremst forsyne gruveindustrien og ikke minst fabrikkene i Kinas sone, til tross for

at 60 prosent av innbyggerne i byene og nesten hele befolkningen på landsbygda mangler tilgang til elektrisitet.

- Problemet er at de afrikanske lederne er dårlige til å forhandle med Kina. Kina har en plan for Afrika. Men Afrika har ingen plan for hva vi vil med Kina, sier Hannah Edinger ved Stellenbosh-senteret i Sør-Afrika, det eneste forskningsinstituttet som bare studerer Kinas nærvær på kontinentet.

Et fornedrende faktum 45 år etter selvstendigheten er at zambierne ennå ikke klarer å bygge sitt eget regjeringspalass. Det 16 etasjer høye huset ble oppført i 2007 av et kinesisk firma, med kinesiske arbeidere.

Der inne kan gruveminister Maxwell Mwale hver dag beundre en stor veggdekorasjon i edeltre med kinesisk kalligrافي, en gave fra Kina. Han gjør det klart at han ser Kina som Zambias framtid:

- Mens alle andre skjærer ned, øker kineserne sine investeringer. De er venner i allslags vær.

valget i 2008. Han er svært kritisk til de kinesiske investeringer i Zambia. ALLE FOTO: JACKSON LOWEN

Beholder én til to prosent. Mwale ser den nye sonen som en mulighet for Zambia til å få ferdigvareindustri. Men kritikere mener Zambia i sin iver etter å lokke til seg utenlandske investeringer har gått glipp av de siste årenes boom i råvarepriser. Fra 2001 til 2008 ble kobberprisene seksdoblet. Men bare en til to prosent av eksportverdien havnet i Zambia. Da regner man heller ikke med biproduksjon av kobolt og eventuelt gull, noe gruveselskapene mistenkes for å hemmeligholde.

Botswana beholder til sammenligning 60 prosent av eksportverdien (på sine viktigste naturressurser, red.anm.), i Norge tar staten 70 prosent og i Chile 50 prosent, sier Olav Lundstøl ved Norges ambassade i Lusaka.

Da vi møttes i mars var han rådgiver i gruvespørsmål for den zambiske regjeringen.

– Zambias fattigdom beror i stor grad på at de har mislykkes i å beskatte sine naturressurser. De har ekstremt stort rom for å øke statens andel, men i stedet har de lovet skattefritak. Om de hadde beskattet gruveværingen hadde ikke Norge trengt å gi så mye bistand til Zam-

The Great Wall Casino er et populært sted for gambling-glade kinesere i Zambia.

bia. Derfor inngår det nå i Norges bistand å gi råd til land som Zambia om hvordan de skal kunne beholde en større del verdien fra sine naturressurser, for de tilsvarende enorme verdier, sier Lundstøl.

Skattefritak. Men i ZCCZ-sonen har utlendingene igjen fått løfte om skattefritak og tollfrihet.

– Vi vil ikke ha noen restriksjoner. Ingenting som skremmer vekk investeringer, sier Mwale. Han sier samtidig at den kinesiske modellen med å ofre miljøet og arbeidernes rettigheter ikke er akseptabel i Zambia.

– Problemet er at folk er redde for forandring. De skremmes av kinesernes flid. Men jeg beundrer deres arbeidsmoral. Bare se på denne vakre bygningen. Den hadde ikke eksistert uten Kina, sier Mwale.

Ambassadør Li Quingmin sier de har lært av de anti-kinesiske stemningsbølgen de siste årene.

– Ærlig talt: Vi hadde problemer i begynnelsen og det ble gjort feil. Nå oppfordrer vi kinesiske selskap til ikke bare å tenke penger og å omgås mer med zambiere, sier Li.

Det er et svar på den utbredte kritikken av at kineserne isolerer seg fra lokalbefolkningen og behandler dem med kulde.

Slettet gjeld. Under president Hu Jintaos besøk i 2007 annonserte han sletting av gjeld på 350 millioner dollar og nye lån til en verdi av 800 millioner dollar. I tradisjonell kinesisk stil lovet Kina også å bygge ett nytt fotballstadion.

– Vårt budskap er at Kina ikke er her for å tjene penger. Vi er her for å bidra til Afrikas økonomiske utvikling. Det beste for å bekjempe fattigdom er å fokusere på økonomisk utvikling, sier Li.

Som representant for det landet som har klart å løfte flest mennesker ut av fattigdom, over en halv milliard, snakker han med berettiget selvsikkerhet.

– Kritikken skyldes at europeerne er nervøse over at vi er på deres hjemmebane. De liker ikke at Kina kommer hit med teknologi og kapital og gjør det bedre, sier Li.

Fem kroner dagen. Selskapene i sonen har gitt til sammen 1 million dollar til veldedighetsprosjekter i Chambishi.

– Arbeidsforholdene der er nå like bra, nei bedre, enn hos konkurrentene, hevder ambassadør Li.

Innen lørdag har maten tatt slutt.

Sylvia Byalya, slumbeboer, ettbarnsmor og gift med snekkeren Michelle.

Gruveminister Maxwell Mwala poserer på sitt kontor – som selvsagt er bygd av kineserne.

Tidligere president Kenneth Kaunda innledet Zambias kjærlighetsforhold til Kina.

Statlige selskaper som Cnmc er enkle for Beijing å kontrollere og holder høy standard til og med i Kina. Men den største delen av handelen med Kina skjer i regi av private og halvprivate selskaper. Og overalt hvor kinesiske entreprenører kommer i Afrika, blir de anklaget for å betale sultelønner og for å ødelegge miljøet.

I Zambia har kinesiske bygningsfirmaer klart å ta over en stor del av markedet gjennom å levere raskt og betale svært lave lønninger. På bygget Golden Bridge, et luksushotell under bygging i hovedstaden Lusaka, tjener de ufaglærte arbeiderne fra 83 cent (tilsvarende fem kroner, red.anm.) om dagen for ti timers arbeid. Med Zambias høye priser reker ei ukelønn til en hamburger. Det er under FNs fattigdomsgrense på én dollar dagen og langt under minimumslønnen på 90 dollar i måneden.

Sammen med det kinesiske kasinopolasset Great Wall Casino vil Golden Bridge gi et tilskudd til Lusakas magre fornøyelsestilbud og gi millioninntekter til eierne China Hainan Construction, samme selskap som er deleier i Sinometals.

KINA I AFRIKA

■ Takket være høye oljepriser har Afrika hatt handelsoverskudd i forhold til Kina de siste årene.

■ Fra 1997 til 2006 økte Kinas andel av Afrikas totale handel fra 2 til 8 prosent. Samtidig sank EUs andel fra 50 til 40 prosent, ifølge en kartlegging fra handelsdirektoratet.

■ Handelen mellom Kina og Afrika ble tidoblet fra 2000 til 2008.

■ 25.000 kinesiske arbeidere bygde jernbanen mellom Zambia og Tanzania på begynnelsen av 1970-tallet. Det er fortsatt Kinas største bistandsprosjekt.

■ Siden 1991 har Kinas utenriksminister innledet hvert arbeidsår med en reise til Afrika.

■ Kina gir bistand til nesten alle land i Afrika. Hele 70 prosent av finansieringen går til fire oljeeksportører: Angola, Nigeria, Sudan og Etiopia.

■ Historisk er den kinesiske bistanden beskjeden. Statsminister Wen Jiabao sa i 2005 at Kina de siste 50 årene har gitt 44,4 milliarder yuan (om lag 38 milliarder kroner) i bistand til Afrika. Det norske bistandsbudsjettet er til sammenligning på 26 milliarder kroner inneværende år.

■ Organisasjoner som Transparency International beskylder kinesiske og indiske selskaper for å være de verste når det gjelder korrupsjon i utviklingsland.

■ Siden 1963 har Kina sendt 20.000 helsearbeidere i legeteam til mer enn 65 land.

■ Ved utgangen av 2007 hadde Kina tatt på seg å bygge mer enn 1600 kilometer med jernbane og ruste opp 1350 kilometer med eksisterende. Afrika har totalt om lag 50.000 kilometer jernbanelinjer.

Innen lørdag har maten tatt slutt. Jeg og gutten bare venter hele dagen på at Michelle skal komme hjem med ukelønna og litt mat, sier Sylvia.

Vi besøker familiens lille hjem i det største slumområdet i Lusaka. Michelle Byalya, 26 år, er en av de best betalte arbeiderne på Golden Bridge. Han tjener om lag 31 dollar (om lag 180 kroner) i uka, inkludert bonus. Det gjør at Michelle, Sylvia og seks år gamle Patrick har råd til å spise maismel og litt grønnsaker, men ingenting annet. Michelle har råd til klær, men ikke sko.

Michelle og Sylvia kom til Lusaka fra det nordlige Zambia på jakt etter jobb. Først forsøkte Michelle seg med småhandel. Gå langs veiene og selge kinesiskproduserte varer: skjorter og piratkopierte dvd'er. Det gikk dårlig. Problemet er at i Zambia må en kjenne folk og betale bestiktelser for å få jobb. Michelle hadde verken penger eller kontakter. De eneste som ansetter folk uten kontakter er kinesiske selskap. Så Michelle fikk jobb på Golden Bridge. Der lærte han å bli snekker.

Karaoke. Kritikerne kaller det et kapplop mot bunnen. Zambiske bygningsfirmaer som Reubex betaler fem ganger mer for ufaglært arbeidskraft, og deres snekkere tjener 360 dollar i måneden, nesten tre ganger mer enn Michelle.

Liu Bo, sjefingeniør på Golden Bridge, forsvarer seg med at de betaler standardlønn og lærer arbeiderne et yrke.

Om kveldene ligger Sylvia på senga og lytter mens Michelle klager. Han klager og klager og klager, over sjefene, over lønna, over at de ikke har noen fagforening slik at alle bare går og klager for seg selv. Men Sylvia vet at han aldri vil våge å si noe til kineserne. Han er redd for at de ikke skal gi han en attest for at han er utdannet snekker. Michelle sier at han tross alt vil fortsette å arbeide for kineserne. Det er et dårlig alternativ. Men det er et alternativ.

Skumringen senker seg over slummen. Gatene som var fulle av støvende barn, fylliker og gateselgere tomme. De kriminelle gjengene tar over. I morgengryet klokka seks går Michelle av gårde på sine plastsandaler, til byggingen av et av Lusakas nye landemerker, hovedstadens første kinesiske fornøyelsestempel med karaoke, der han er en av de best betalte arbeiderne. ■

Ola Wong er svensk frilansjournalist. Artikkelen har tidligere stått på trykk i det svenske tidsskriftet Omvärlden.

Kritikk av kjønnsatsing

«Mainstreaming» for å oppnå likestilling er lite vellykket

Integrering av kjønnspektiv i all bistand er fremdeles en ønskedrøm. Det viser en ny gjennomgang av regjeringens Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling.

■ MARTA CAMILLA WRIGHT

LIKESTILLING

Ideen om at kjønnspektivet skal inn i all bistand – såkalt «gender mainstreaming» – stammer fra 1980-tallet, men ble for alvor løftet frem på FNs kvinnekonferanse i 1995 og er formelt en del av norsk politikk. Men hittil er lite oppnådd.

Den ferske midtveisgjennomgangen av regjeringens Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet slår nok en gang fast at forsøket på «mainstreaming» ikke har lyktes.

Nok en gang. – Konklusjonen er som ved tidligere evalueringer: man får ikke til tverrgående integrering av kvinner og likestilling i bistandstiltak.

Berit Aasen, seniorforsker ved Internasjonal avdeling på Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR), er leder for gruppen som har laget gjennomgangen. Hun sto også for evalueringen av den forrige strategiplanen, der det ble vist at målet om integrering av kjønnspektivet ikke var oppnådd.

– «Mainstreaming» krever lederskap. Nå mangler det arbeidsformer som sikrer at kjønnet integreres. Utenriksdepartementet trenger ledelse som belønner og straffer dersom kjønnspektivet ikke ivretas, sier hun.

Aasen mener at integrering av kjønnet krever større innsats i form av personell, kunnskap og økonomiske ressurser.

– Særlig er kvinnespektivet fraværende i sektorene miljø, klima, skog, olje og energi, sier Aasen.

Hun mener også at Norge har kommet kort generelt når det gjelder resultatrapportering på temaet kjønnet i bistand.

Dametrær. Kjønnspektivet må inn i designfasen av et tiltak, mener forsker Birgit Brock-Utne ved Universitetet i Oslo. Hun nevner en annen utfordring når det gjelder kjønnsintegrering.

Arbeidet for likestilling og kvinners rettigheter har høy prioritet blant målsettingene for norsk bistand. Et virkemiddel har vært å integrere kjønnspektivet i alle typer bistand. (Bildet viser en migrantfamilie i Ghana.)

FOTO: THOMAS AUE SOBOL

– Kjønnet er et vanskelig tema å jobbe med, fordi det griper inn i kjønnsrollemønstre og maktstrukturer. Derfor må man gå forsiktig og lyttende til verks og ikke tre norske idealer ned over hodene på folk, sier Brock-Utne.

Det holder ikke å lage kvinnespesifikke prosjekter, mener hun.

– Jeg mener at man må lytte til kunnskap både fra kvinner og menn i alle tiltak. Det er gjort mye feil – dette temaet har ikke forandret seg mye siden jeg var i Tanzania og jobbet med et tiltak innen skogsektoren. Der hadde man ikke fått med seg at det fantes trær som var viktige for menn og trær som ble brukt hovedsakelig av kvinner, sier Brock-Utne.

Hun forteller at resultatet ble at

kvinnenes trær, som ble brukt til det arbeidet kvinnene hadde ansvar for, ble hugget ned til fordel for mennenes trær. Derfor endte kvinnene opp med å måtte plante sine trær lenger unna og fikk en mer krevende arbeidshverdag.

Ansvarliggjøring må til. Avdelingsdirektør i Norad, Bjørg Skotnes, er skuffet over konklusjonen når det gjelder integrering av kjønnspektivet.

– Vi kan ikke tåle å få enda en slik evaluering i fremtiden, så nå må noe gjøres, sier hun til Bistandsaktuelt.

Skotnes mener at det også må gjøres noe på landnivå for å oppnå konkrete resultater.

– Handlingsplanen og Stortingsmelding 11 er god politikk etter mitt syn, men det mangler et helhetlig system som er ansvarlig for gjennomføringen. Det er resultatene ute vi skal måles på og som vi må strekke oss etter, sier hun.

Skotnes er enig med sine medøstre i at det mangler kjønnsanalyse i tiltak.

– Det mangler kunnskap om hvordan kjønnet gjør seg gjeldende i alle faser og på alle områder av vårt utviklingssamarbeid. Vi som jobber med bistand må ha krav på oss om grunnleggende kompetanse om kjønnet i våre fagfelt, mener hun.

Se til Verdensbanken. Både de to forskerne og Norad-avdelingsdirektøren er enige om at kjønnet ikke tas på alvor i fattigdomsbekjempelsen. Det samme gjelder leder for kvinneorganisasjonen Fokus, Martha Rubiano Skretteberg.

– Kjønnsrollemønstre, likestilling og maktbalansen mellom kjønnet er så grunnleggende at det må ikke

være et vedheng, men en integrert del av arbeidet med å bekjempe fattigdom, sier Skretteberg.

Hun mener at integrering av kjønnspektivet er en riktig strategi i utviklingssamarbeid. Handlingsplanen inneholder gode politiske intensjoner, men mangler oppfølgingsmekanismer og konkrete indikatorer for å måle effekten av de tiltakene som skisseres. Man må styrke mekanismer som gjør resultatene synlige.

Kjønnet og olje. Hun henviser til Verdensbankens handlingsplan 2007-2010 der konkrete indikatorer er innbakt med vekt på utradisjonelle sektorer slik som finans, energisektor, transport og næringslivsvirkosomhet.

– Dette er noe Norge burde merke seg, mener Skretteberg.

– Den nye bistandsarkitekturen, som budsjettstøtte, gir gode muligheter for å sette kjønnet og likestilling høyt på agendaen som en viktig strategi for å bekjempe fattigdom. Uten likestilling vil man ikke få til fattigdomsreduksjon, fordi det handler om ulik tilgang på ressurser og ulik mulighet til deltakelse, sier hun.

Skretteberg mener at menn også må med i arbeidet for å endre maktforholdene.

– Det er ikke bare å hjelpe noen kvinner i ett prosjekt eller to. Man må forstå dette på et overordnet nivå, og klare å konkretisere det i de enkelte tiltak.

Dette fungerer bedre i «de tradisjonelle områdene» styresett, helse og utdanning.

– Men hvor er kjønnspektivet i Norads Olje for Utviklingsprogram eller i klima- og miljøbistanden? spør Skretteberg retorisk. ■

UD trenger ledelse som belønner og straffer dersom kjønnspektivet ikke ivretas.

Berit Aasen, seniorforsker ved Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR).

RAPPORTEN

Dette er hovedkonklusjonene i midtveisgjennomgangen av Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling:

- Rapportering på handlingsplanen har økt fra ambassadene, men viser i liten grad hva man får til når det gjelder kjønnet og likestilling.
- Temaet er høyt på den politiske agendaen, mer i multilaterale sammenhenger enn i bilaterale og i Norge.
- Statistikk viser en økning i pengebruk på bistand som kan regnes som tiltak innenfor kjønnet og likestilling, fra 20 prosent av den norske bistanden i 2007 til 30 prosent i 2008.
- Kjønnintegreringen er svak.
- Noen flere eksperter er ansatt, men de er likevel for tynt spredd i Norad/UD-systemet.
- Opplæring i likestilling og kjønnet tiltrekker seg ikke folk, og det er svakhet i systemet når det gjelder å holde systemet ansvarlig for å iverksette og rapportere på resultater av arbeidet med planen.
- Rapportfattere anbefaler blant annet sterkere vektlegging på kunnskapsproduksjon og mer synergi mellom norskfinansiert bistand bilateralt og multilateralt, samt operasjonisering av Handlingsplanen i årlige planer med klare prioriteringer og mål.

KOMMENTAR

eva
bratholm

Et hus med mening

Endelig fikk vi åpnet Utviklingshuset på Vestbanen. Kronprinsparet tok seg god tid, kommenterte installasjoner og prøvde ut spill. På åpningsdagen sydet huset av liv, noe vi håper det også kommer til å gjøre når skoleklassene rykker inn for å bruke rollespillet. Foreløpig er det en permanent utstilling som preger huset. Den er ment som en vekker for egne tanker om internasjonal fordeling, utvikling og bistand.

Det er nesten fem år siden daværende utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson kastet sine øyne på den attraktive stasjonsmesterboligen og ville gjøre den til et informasjons- og opplevelsessenter for bistand og utvikling. Ungdom skulle være målgruppen.

Da hadde Sverige allerede laget et senter i Stockholm, Zenith – hvor ungdom fikk prøve seg i valg-situasjoner i utviklingsland. Det svenske senteret var langt mer individorientert enn vårt Utviklingshus. Jeg prøvde spillet i Stockholm og ble satt til spott og spe på landsbytorget fordi jeg hadde gjort et galt valg. Dilemmaet var om penger skulle gå til aidsmedisin for ektemannen eller skolegang for barna. Det riktige svaret var å kontakte en sosialarbeider.

I Folketinget i København finnes et rollespill for politikk. Deltagerne er politikere for en dag og må ta beslutninger, ta hensyn til media, finne fakta, stå overfor dilemmaer og avveie hensyn mot hverandre.

Rollespill som virkemiddel gir en unik mulighet til innsikt i det komplekse og kanskje motstridende. Det utfordrer kunnskap, vurderingsevne og innlevelse.

På Utviklingshuset blir skoleklassene delt opp i grupper som representerer forskjellige samfunnsaktører, for eksempel fredsmegler, finansminister eller bistandsgiver. De opererer i to oppdiktete land som nettopp er kommet ut av en konflikt. I sine roller

må ungdommene ta hensyn til elementer som likestilling, fare for korrupsjon, menneskerettigheter og miljøvern. De må avveie økonomiske interesser, infrastruktur, investeringer, sikkerhet og fare for ny konflikt. De blir stilt overfor dilemmaer og kryssende hensyn.

– Slik blir vi lurt til å lære, sa en av elevene som var på senteret åpningsdagen.

Ett mål for Utviklingshuset er å bidra til kunnskap og debatt. Under en måned etter at huset åpnet er da også debatten i gang. Klassekampen har vært på besøk og sett den permanente utstillingen som omgir rollespillet. Aviser spør om den bidrar til at ungdom vil forstå mer av fattigdom og urettferdighet. Avisas debattredaktør mener Norad ikke presenterer problemstillinger om hvorfor noen blir rike og noen blir og forblir fattige.

Joda, man kunne ha reist flere spørsmål og gitt forklaringer på hvorfor verdens fordeling er så skjev. Men ingen av dem er entydige, «riktige» eller «gale». For eksempel kunne man drøftet kolonitidens påvirkning av fattige land. Mange vil hevde den utarmet landene, andre vil mene at flere fattige land i dag på noen områder ville vært bedre stilt om kolonitiden hadde fortsatt. Mange vil hevde at bistand er bra, andre vil mene at den gjør vondt verre.

Bombastiske politiske standpunkter ville neppe heller vært særlig tjenlig for et hus som skal brukes av alle.

Konklusjonen ble heller å stimulere til egne tanker, til innlevelse og innsikt i de mange krefter som virker sammen i et lands utvikling. Utviklingshuset skal være et sted for spørsmål og refleksjon, ikke et hus for de ferdige svar. ■

Eva Bratholm er avdelingsdirektør i Norad.

– Elendig rettssikkerhet i DR Kongo

■ MARTA CAMILLA WRIGHT

Mens to norske eks-soldater i DR Kongo har fått spaltekilometer av dekning i norsk presse, er det liten bekymring for landets egne innbyggere i møtet med justissektoren. Ifølge menneskerettighetseksperter er innbyggerne utsatt for noe nær den dårligste rettssikkerheten i verden.

– Mangelen på sikkerhet og antall menneskerettighetsbrudd er verre i Kongo enn i nabostatene. DR Kongo forblir verdens verste menneskerettighets- og humanitære krise, sier Amnesty Kongo-ekspert,

Andrew Philips til Bistandsaktuelt.

Korrupsjon, mangel på uavhengige dommere, politisk og militær innblanding i rettssaker, lav standard på etterforskningen, dårlig vitnebeskyttelse, mangelfull beskyttelse av bevis, tortur... Listen til Amnestys Kongo-ekspert er lang over svakheter ved rettsapparatet i landet hvor man bruker 0,6 prosent av statsbudsjettet på justissektoren. ■

For fullversjon av denne artikkelen, se våre nettsider www.bistandsaktuelt.no.

HVEM HVA HVOR
I ALL VERDEN?

1. Hvem er dette?
2. Hvilken folkegruppe var Djengis Khan leder for?
3. Hva het Den demokratiske republikken Kongo i kolonitiden?
4. Hvilket fjell er Egypts mest besøkte?
5. Hvilken indisk delstat ble delt i to da Øst-Pakistan ble grunnlagt der Bangladesh ligger i dag?
6. Hva het Ghana før 1957?
7. Hvilke to av Indonesias øyer er tettest befolket?
8. Hvilket yrke hadde Pablo Neruda?
9. Hva heter presidenten i Botswana?
10. Hvilket språk snakker de i Colombia?
11. Hvor ligger verdens lengste mur?
12. Hvilken stor elv renner gjennom Bagdad?
13. Hva heter hovedstaden i Costa Rica?
14. Tigrinja, som er utbredt i Etiopia, er offisielt språk i et naboland – hvilket?
15. Hva står bokstavene OECD for?
16. Hva er den opprinnelige betydningen av ordet «boer»?

17. Hvor skal fotball-VMs sluttspill arrangeres i 2014?
18. I hvilket tiår startet Tamiltigrene sin frigjøringskamp for en uavhengig stat nord og øst i Sri Lanka?
19. Hva heter bevegelsen som Ugandas leder Yoweri Museveni har støttet seg til under sitt presidentstyre?
20. Hva er en hausaa?

Svarene finner du nederst på siden.

Spørrespalten er laget av
Ba-Musa Ceesay

TRE EKSPERTNØTTER:

1. Hva var den indiske landsfaderen Mahatma Ghandis egentlige navn?
2. Engelsk er et av to offisielle språk i Malawi. Hvilket er det andre?
3. Hvem var direktør i Norad fra 1968 til 1975?

SVAR:

- Alt rett:** Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
- 15-19:** Verden trenger deg.
- 10-14:** Du kan se framtiden lyst i møte.
- 5-9:** Ikke så verst.
- 1-4:** Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
- 0:** Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

16. Bonde.
17. Brasil.
18. 1970-tallet.
19. National Resistance Movement.
20. Person som hører til et vestafrikansk blandingsfolk som særlig holder til i Nord-Nigeria og omliggende områder.

1. Malalay Jaya, den mest kjente naiforsamlingen. Hun har skrevet en bok som nettopp er oversatt til norsk. Er blitt kalt Afghanistan's modigste kvinne.
2. Mongolene.
3. Belgisk Kongo.
4. Sinai-fjellet.
5. Bengal.
6. Gullkysten.
7. Java og Bali.
8. Poet, men han var også diplomat og politiker.
9. Seretse Khama Ian Khama.
10. Spansk.
11. Kina.
12. Tigris.
13. San José.
14. Eritrea.
15. Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling.

SVAR PÅ EKSPERTNØTTER:

1. Mohandas Karamchand Gandhi.
2. Chichewa.
3. Rudolf K. Andersen.

Fra blodig biff til super-soya

Søramerikansk jordbruk skyter fart – bioteknologi er viktig årsak

MONTEVIDEO/
BUENOS AIRES (b-a): De siste seks-syv årene har Uruguay og Argentina økt produksjonen av basismatvarer mest i hele verden. Introduksjon av storstilt genmodifisert landbruk er en viktig årsak. Bak fremgangen lurer miljøbelastninger, sprøytemiddelresistens og utkonkurrerte småbønder.

■ I URUGUAY OG ARGENTINA:
MARTA CAMILLA WRIGHT
OG GUNNAR SØRENSEN

BIOTEKNOLOGI

I løpet av de siste ti årene er Argentinas produksjon av soyabønner mer enn firedoblet. Landet er i dag verdens tredje største produsent av soyabønner, etter Brasil og USA.

I Uruguay har økningen skjedd enda raskere. Først i 2003 kom Uruguay inn på statistikken over verdens 20 største soyaprodusenter, men mellom 2003 og 2007 ble soya-produksjonen i landet firedoblet. Det innebærer at Uruguay i dag er verdens niende største produsentland av soya.

Også for flere andre av verdens viktigste landbruksvarer har landene i det sørlige Sør-Amerika hatt en produksjonsøkning helt i verdenstoppen. Det gjelder blant annet for mais, hvete og det tropiske kornslaget sorghum (durra).

Det nasjonale forskningsinstituttet i Uruguay, Instituto Nacional de Investigación Agropecuaria (Inia), bekrefter tallene fra FNs mat- og landbruksorganisasjon FAO.

– De siste seks-syv årene har denne regionen i Sør-Amerika (Uruguay, Argentina, Brasil og Paraguay, red.anm.) økt basisvareproduksjonen mest i hele verden, forteller fungerende direktør Jorge Sawchik, agronom ved Inia.

Tidligere var kjøttproduksjon mer dominerende i regionen, men nå er soya på fremmarsj.

Monokultur. India driver 90 prosent av all jordbruksforskning i Uruguay, og har blant annet ansvar for godkjenning av GMOer. Sawchik forteller at det totale jordbrukslandet i

Mellom 2003 og 2007 ble soya-produksjonen i Uruguay firedoblet. Landet er i dag verdens niende største produsentland av soya.

Uruguay er 1 million hektar jord. Av disse er 600 000 hektar soya.

– Så og si all soya i Uruguay er genmodifisert. Mye av jorda dyrkes med flere avlinger soya hvert år. Vi er opptatte av at bøndene må praktisere vekselbruk for ikke å utarme jorda, sier Inias fungerende direktør.

Inia-sjefen ser ikke noe problem

i at genmodifisert, konvensjonelt og annet jordbruk eksisterer side om side. Utfordringen ifølge Inia er måten de pengesterke kjøper jord og dyrker den uten bærekraftighet.

– Vi har sett folk som kjøper opp jorda fordi den er billig, så planter de soya i to-tre år, og så forsvinner de. Det er kun business. Det er vi kritiske til, forklarer Sawchik.

Til eget forbruk. På landet i provinsen Colonia vandrer vi blant åkrer med mais som vaier i vinden og ranke, knallgule solsikker. Her besøker vi paret Nora Armand Ugon og Norman Bellión.

Familien driver med organisk rotasjonsjordbruk i liten skala. På nabogården finnes en privat tradisjonell frøbank hvor bønder utveksler

– Forsk mer på GMO!

– Bioteknologi kan være én av flere løsninger for å bedre matvaresikkerheten i verden, mener en av Norges fremste landbrukseksperter, Stein Bie.

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENSE

Økobonden på Imsmoen gård i Koppang er en av nestorene innen tropisk landbruk. Han har både vært direktør for Noragric ved Landbruks-høgskolen på Ås og forskningsdirektør i FNs organisasjon for ernæring og landbruk, FAO. I tillegg har han vært generaldirektør i den internasjonale landbruksorganisasjonen ISNAR.

Seende skeptiker. – Som økobonde

har jeg et privat standpunkt. Jeg er GMO-skeptiker, men jeg er ikke blind. Vi vet for eksempel hvor mye av en kornavling som går tapt på grunn av skadeinsekter, og hvordan en i stedet for å bruke sprøytemidler kan bygge motstand mot disse inn i planten, sier Bie.

Han mener dette vil være til enorm hjelp for fattige bønder i Sør.

– Jeg er derfor for at det forskes intenst på GMO, fordi det etter min mening kan være en del av løsningen, sier han.

Han understreker imidlertid at andre landbruksfaglige grep enn bioteknologi etter hans mening vil være viktigere – for å øke landbruksproduksjon og bedre matvaresikkerhet.

Bie deler i denne sammenheng synspunktene til den FN-støttede

77 **Jeg er GMO-skeptiker, men jeg er ikke blind.**

Stein Bie, økobonde og internasjonal landbrukseksperter.

tenketanken International Assessment of Agricultural Science and Technology (IAASTD). Over 400 ulike eksperter, deriblant Bie selv, har kommet med råd om landsbruksutvikling framover. Både Bie og tenketankens rapport advarer mot i for stor grad å basere seg på teknologiske løsninger på verdens matvarekrise, og de konsekvenser en slik satsing kan ha for småbønder.

Mer forskning. «Teknologier som frø som gir høy avkastning, sprøytemidler og mekanisering har først og fremst kommet de rikssterke og transnasjonale selskapene til gode, framfor de mer sårbare. For å sikre at teknologi bidrar til utvikling og bærekraftighet er det nødvendig med sterk politisk styring og internasjonale avtaler», heter det blant annet i rapporten, som trekker fram

økt satsing på eksisterende kunnskap, tiltak rettet mot småbønder og satsing på kvinner som mulige satsingsområder.

Om bioteknologi mener de 400 landbrukseksperter at teknologien kan være egnet i noen sammenhenger, lite virkningsfull i andre og at det trengs mer forskning og dokumentasjon.

– Det viktige er at utviklingslandene selv må ha kapasitet til å ta beslutningen om de vil tillate GMO eller ei, sier Bie.

Amerikansk syretest. Tross landbruksforskernes skepsis og råd om forskning og dokumentasjon, spres genmodifisert landbruk til stadig nye land og bønder – ikke minst i Sør. Samtidig er motstanden mot teknologien stor, særlig i Vest-Euro-

BIOTEKNOLOGI

ALLE FOTO: MARTA CAMILLA WRIGHT

og leverer inn frø til felles avbenyttelse og bevaring. Men den tilsynelatende landlige idyllen har en skyggeside.

- Vi kommer nok til å måtte flytte og gi opp jorda vår her, sier Nora Armand Ugon.

Hun og mannen Norman dyrker til eget forbruk i tillegg til at de selger noe av produksjonen. Ellers liv-

pa og Skandinavia. Bekymringen retter seg mot hvilke utilsiktede, langvarige konsekvenser bruken av genmodifiserte produkter kan ha for naturen - for eksempel i form av genforurensning - og for menneskers og dyrs helse. Kritikerne er også redde for hvilke konsekvenser det vil ha for bønder, ikke minst i Sør, å komme i et avhengighetsforhold til store, mektige bioteknologiselskaper som Monsanto og DuPont.

- Mange av disse utfordringene er sosiopolitiske problemer. Det må ikke forhindre at vi med naturvitenskapelig bakgrunn ser på hvilke positive virkninger GMO kan ha for bønder, sier Bie.

Tror ikke GMO er farlig. Han viser til at det så langt ikke har vært noen økologiske katastrofer ved bruk av

Ekteparet **Nora Armand Ugon** og **Norman Bellión** har drevet gården i en generasjon. Nå trues de av agrobusiness og ny teknolog.

nærer de seg på Normans bilverksted.

De har arvet gården og har drevet den i 16 år. Men de regner med å måtte flytte fra jorda si i nærmeste fremtid på grunn av det de mener er press fra kommersielle selskaper som har råd til å dyrke store jordområder, og som kjøper opp fra småbøndene. Mange av de nye bøndene i området driver med genmodifisert glyfosat-tolerant soya og mais, forklarer Nora og Norman.

Dystre utsikter. Selv har de ikke lyst til å kaste seg på GMO-bølgen som feier inn over den søramerikanske landsbygda. I stedet er de med i en gruppe av bønder som har organisert seg for å prøve å opprettholde det de mener er et sunt og bærekraftig jordbruk.

- Men vi kan ikke klare å drive slik vi ønsker midt blant sprøytemidler og genmodifiserte frø, mener Nora og Norman. De mener fremtidsutsiktene er dystre.

Folk av små kår. Det er ikke bare småbøndernes arbeid og eiendom som går tapt. Særlig er indianergrupper og folk av små kår utsatt, etter som de blant annet lever av tradisjonelle jordbruksmetoder.

- Natur, kulturlandskap og teknikker knyttet til gamle frøtyper forsvinner, forklarer lederen for den ikke-statlige organisasjonen Rap-Al Uruguay, Maria Carcamo, som er helt imot alle former for ikke-organisk jordbruk og som støtter småbøndene i sin kamp. Hun mener at GMOer ble snikinnført og tillatt i

bioteknologi.

- De utfordringene vi har sett, har kun vært sosioøkonomiske. Jeg tror ikke at GMO er farlig. Det er USA som har brakt disse produktene fram, og for meg er det en syretest i seg selv. Det amerikanske landbruksdepartementet er godt utviklet, og tester alt før det slippes ut på markedet. Så langt har ingen klart å bevise at bruken av GMO ikke er bærekraftig. Likevel, det kan være at vi sitter på en bombe. Jeg håper derfor at det forskes intenst, og at myndighetene som avgjør bruken av GMO har tilstrekkelig kompetanse, sier Bie. ■

Vi har sett folk som kjøper opp jord fordi den er billig. Så planter de soya i to-tre år, før de forsvinner igjen.

Jorge Sawchik, forsker.

Ordforklaringer:

Hektar: 1 hektar = 10 000 kvm

Glyfosat: sprøytemiddel som soyaen tåler, men ingen andre planter rundt soyaen overlever etter sprøyting.

Roundup-Ready soya: Soya som er genmodifisert til å tolerere sprøytemiddelet Roundup (jordbruks-selskapet Monsanto produktnavn) hvor det viktigste virkestoffet er ugressmiddelet glyfosat.

Uruguay uten offentlig debatt.

- Sprøytemidlene som følger med GMOene sprøytes ut fra fly og spres ut over soyaåkrene, forteller hun.

Organisasjonen mener at boligområder blir forurenset av glyfosat, noe som antas å være svært helseskadelig.

Resistens. I Uruguay er det brunt og dødt rundt soyaplantene. Intet ugress som ødelegger for avlingene. I Argentina derimot, hvor soya og andre genmodifiserte sorter er enda mer utbredt enn i Uruguay, ser enkelte typer ugress ut til å begynne å utvikle resistens mot sprøytemiddelet glyfosat, og soyaen blir utfordret av uvelkomne vekster.

Forsker ved Universitetet i Buenos Aires, Walter Pengue, mener at jordbruksmodellen i dagens Argentina er i ferd med å ødelegge store deler av den fruktbare jorda. Pengue mener at intensivering i jordbruket er et problem.

- Man dyrker større områder, bruker flere maskiner, og færre folk. Utviklingen går mot monokulturproduksjon, forteller Pengue.

- Hvis du dyrker det samme hele tiden, får du for eksempel problemer med sykdommer på grunn av uttøring av jorda.

Ifølge Pengue er en av følgene at det brukes flere og flere liter med sprøytemidler for hver dyrket kvadratmeter hvert år.

Kraftig vekst i bioteknologisk landbruk

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE

I 1996 gikk startskuddet for å dyrke genmodifisert mat. Seks land tok da i bruk dyrkingsmetoden. I 2003 hadde antall land økt til 18. I fjor ble det dyrket mat ved hjelp av bioteknologiske metoder i 25 land.

Antall bønder som dyrker genmodifisert mat kan øke fra dagens 13 millioner til 40 millioner i 2015. Majoriteten av disse vil bo i utviklingsland, inkluderer den bioteknologi-positive organisasjonen International Service for Acquisition of Agri-biotech Applications (ISAAA).

Søkelys på Afrika. Store biotech-nasjoner i Sør som India, Kina, Brasil og Argentina leder an i økningen av bioteknologi-basert produksjon. Men stadig flere kommer til. Tre afrikanske og ett latinamerikansk land har nylig akseptert og tatt i bruk teknologien: Egypt, Burkina Faso, Kenya og Bolivia.

I februar i år gikk startskuddet for et forskningsprosjekt der siktemålet er å utvikle en tørketolerant maistype beregnet for Afrika sør for Sahara. Pengesterke amerikanske veldedige stiftelser som Bill og Melinda Gates Foundation og the Howard G. Buffet Foundation gir 47 millioner dollar (om lag 280 millioner kroner) i støtte til et femårig forskningsprosjekt.

Tørketolerant mais. I det offentlig-private samarbeidsprosjektet deltar blant annet nasjonale forskningsinstitusjoner i Kenya, Mosambik, Sør-Afrika, Tanzania og Uganda og bio-

GMO

■ Med genmodifiserte organismer (GMO) menes enhver levende organisme (plante, dyr, bakterie, osv.) som har fått sitt arvestoff endret ved hjelp av gen-teknologi.

■ Genmodifiseringen kan bestå i at organismen får ekstra gener, at gener blir forandret eller at deler av eller hele gener fjernes.

Kilde: Bioteknologinemda og Mat-tilsynet.

Markedsliberalisme. Avdelingsleder Moisés Burachik ved Bioteknologi-enheten i Finans- og produksjonsdepartementet i Argentina er også bekymret for sprøytemiddelresistens hos ugress, og er enig i forskeren Pengues forklaringsmodell.

- Det kommer blant annet av at man ikke har drevet rotasjonsjordbruk i tilstrekkelig grad. Vi har ellers ikke miljøproblemer eller utfordringer knyttet til bærekraftighet som skiller seg fra dem man har ved konvensjonell jordbruk, sier byråkraten.

Han mener at det kan være at myndighetene bør regulere bruk av jord for å unngå monokultur og for høy konsentrasjon i jordbruket.

- Men det er vanskelig i et markedsliberalt samfunn, sier Burachik. ■

teknologiselskapet Monsanto. Målet er å kunne tilby afrikanske bønder både konvensjonell mais og GMO-mais som er motstandsdyktig mot tørke. Ifølge løftene skal bøndene ikke måtte betale lisensavgift.

ISAAA tror at en tørketolerant maistype kan være på det afrikanske markedet i 2017. Organisasjonen anslår at avlingene ved moderat tørke for den nye GMO-maisen vil være 20 til 35 prosent høyere enn med dagens frøsorter.

Flere egenskaper i én plante. Soya-bønner er det genmodifiserte produktet som det i dag dyrkes mest av, og som utgjør drøyt halvparten av alt GMO-landareal.

Siden kommersialiseringen av bioteknologi i 1996 har dyrking av planter som tåler sprøytemiddel som brukes mot ugress, vært dominerende. Nå kommer derimot planter hvor det er bygd inn mange ulike gener - opptil åtte til sammen - for fullt. Ifølge ISAAA økte produksjonen av slike sorter med 23 prosent fra 2007 til 2008.

I 2012 kan Kinas testing av genmodifisert ris som er motstandsdyktig mot skadelige insekter, såkalte Golden Rice, være klar for markedet. ■

ISAAAs oversikt over omfang og bruk av bioteknologi i landbruket kan lastes ned her: tinyurl.com/bhutl8

Les flere spennende artikler om landbruk og bioteknologi på våre temsider på nett: www.bistandsaktuelt.no

FOTO: PER-IVAR NIKOLAISEN

Vellykket skattejakt

Opprydding og reform ga kraftig økning i state

Stadig mer av de statlige utgiftene blir dekket av skatteinntekter. Uganda har med smarte grep klart å bli litt mindre bistandsavhengig. Nå vil de ha med seg resten av Afrika.

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

Skattesystemet i mange utviklingsland står overfor formidable utfordringer. En stor uformell sektor, omfattende korrupsjon og skatteunndragelser. Mens utgiftene har økt, har skatteinntekten stått på stedet hvil i mange land. Særlig for landene som ikke har inntekter fra naturressurser som olje og mineraler øker avhengigheten av bistand. Dette er historien om landet som har klart det andre land ikke klarer.

Høyt spill. Den nytilsatte skattedirektøren Allen Kagina (bildet) i Uganda visste at hun tok en kjemperisiko den gangen i 2005. Hun hadde tatt over ledelsen for en etat med et svært frynsete rykte. Organisasjonen var gjennomsyret av korrupsjon. Det fantes ingen gode mekanismer for å avsløre mislighetene. Selv om man visste hvem de verste var, ble ingen straffeforfulgt. Bevisene var ikke sterke nok til å gi dem sparken.

Det var et drastisk skritt å fristille alle de 2000 ansatte i skattedirektoratet. Jobbene ble omdefinert, og alle måtte søke på jobbene sine på ny. Planen var å bli kvitt de råtne eplene, skvise ut de uærlige medarbeiderne. Samtidig var skattedirektøren helt avhengig av at de fleste av de beste ble, ellers kunne hele kompetansen i skattesystemet forsvinne i dragsuget.

– Den store risikoen var at de veldig flinke fagfolkene forsvant. Vi var

heldige som klarte å beholde de fleste, selv om noen av de flinkeste fant seg andre jobber, sier skattedirektør Allen Kagina som nylig deltok på en stor konferanse om naturressurser og skatt, i regi av Norad, CMI og Verdensbanken.

Ingen gikk rettens vei for å få tilbake jobben. Bare spørsmålet om størrelsen på sluttprogrammene endte i retten – en sak som skattemyndighetene vant.

– Sannheten er at de som sluttet, visste at det var tryggere å forlate jobben frivillig enn å få sparken. Alternativet var et oppsigelsesbrev som kunne vært katastrofalt for deres videre karriere, sier skattedirektøren.

Ett av mange grep. Den vellykkede operasjonen med å «renvaske» den ugandiske skatteforvaltningen var bare et av grepene som bidro til at skatteinntektene økte kraftig – fra å dekke 50 prosent av de statlige utgiftene i 2005 til nærmere 70 prosent i dag.

Kontrollaktiviteten var lav, skatteopplysningene druknet i en manuelt arkivkaos og de ulike avdelingene kommuniserte ikke med hverandre. Hele skatteforvaltningen ble derfor gjennomgått og modernisert.

– Målet var å forenkle systemet og gi bedre innsyn til skattebetalerne, forteller Kagina.

Et eget intranett koblet ikke bare alle avdelingene sammen, men også banker og andre relevante aktører opp mot forvaltningen, slik at informasjonen ble gjort tilgjengelig.

Inntektene økte. – Skattebetalerne som så informasjonen og prosessene, ble mer villige til å betale skatt. Automatiseringen gjorde det enklere for dem å betale. Kostnadene våre ble redusert, og inntektene økt, sier skattedirektøren.

Moderniseringen innebærer blant annet at det er mulig å fylle ut og levere selvangivelser på internett.

– Før måtte man levere disse fysisk til oss, deretter gå til banken og betale skatten, og til slutt komme tilbake for å vise oss kvitteringen. Du kan forestille deg hvor mye tid det tok, både for skattebetalerne og oss, sier Kagina.

Flere utfordringer. Fortsatt er det en lang vei å gå. I likhet med andre afrikanske land har også Uganda et svakt skattegrunnlag. 641 store skattebetalere står for 70 prosent av

Det er krevende å drive inn skatter i fattige Uganda, med en stor uformell sektor. I hovedstaden Kampala bidrar et voksende bankvesen til at det blir bedre oversikt over pengestrømmene.

– Internasjonal skattesvindel er trolig større enn samlet bistand

– Det er ikke nok å jobbe for å hindre skatteunndragelser internt i et land. Man må også ta de internasjonale aktørene, sier forsker og skatteekspert Odd-Helge Fjeldstad.

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

Studier fra utviklingsland viser at det ikke er uvanlig at halvparten eller mer av skattene som skulle vært samlet inn, aldri når statskassen på grunn av korrupsjon og skatteunndragelse. Internasjonale skattepara-

diser gjør det mulig å skjule enorme formuer. Lokale og internasjonale banker og internasjonale rådgivere innen regnskap og revisjon bidrar på veien.

– De eventyrlige beløpene som forsvinner ut, har store konsekvenser for mulighetene til å yte gode tjenester til befolkningen. Omfanget av penger som går ut av fattige land er sannsynligvis langt større enn det som kommer inn i form av bistand, sier Fjeldstad som er forsker ved Christian Michelsens institutt i Bergen.

Han var en av bidragsyterne til utredningen om «Skatteparadis og

utvikling» som regjeringen utga i sommer. Ett av problemene med kapitalflukt er at skattetrykket blir stort på de som faktisk er plikttoppfyllende og betaler skatt.

Lavere skatt. – Ett av argumentene for å redusere omfanget av skatteunndragelser, er at det kan sikre lavere skatt for de som faktisk betaler, mener Fjeldstad.

Han viser til et land som Ghana. Næringslivsorganisasjoner har vært viktige pådrivere for å gjøre skattebasen bredest mulig.

– Det vil da redusere skattetrykket på den enkelte bedrift. Dette vil

gi staten mer penger – og i og med at skatten blir lavere, vil det skape en vekst som igjen øker skattebasen.

Kapitalflukten bidrar også til å bremse reformer, i og med at det er den politiske og økonomiske eliten som gjerne benytter seg av skatteparadis.

– Da er de ofte ikke interessert i å sette i gang omfattende skattereformer. Dette er en selvforsterkende mekanisme som undergraver utvikling av et effektivt skattesystem. Dette skader legitimiteten til staten, og bidrar til at folk flest synes det er greit å lure seg unna skatten, sier Fjeldstad.

Odd-Helge Fjeldstad, forsker.

i Uganda

ns inntekter

ØKONOMI

skatteinntektene. Fattigdom gjør det utfordrende å få flere til å betale skatt.

– En liten skatteyter i Norge kan være en stor skatteyter i Uganda. Mange tjener veldig lite penger. Må de betale skatt, kan dette sende dem under fattigdomsgrensen, sier skattedirektøren.

Hun viser til at mye av økonomien er basert på selvforsynt jordbruk, med småsalg av et eventuelt overskudd i avlingene. Særlig de som tjener sitt levebrød i Ugandas uformelle sektor vil bli hardt rammet dersom de må betale skatt, ifølge Kagina.

– Vi må i stedet få mer ut av de mellomstore og store skattebetalerne – bli mer effektive. Vi må styrke kontrollvirksomheten. I dag mangler vi for eksempel kompetanse på skattlegging av oljeselskapene som er her, sier skattedirektøren.

Hun jobber for å opprette et elektronisk folkeregister, der alle får eget personnummer.

– Skattebetalerne flytter på seg. Det er vanskelig å finne dem igjen, selv om de bare er noen kvartaler unna. Folk legger ned bedrifter, for så å starte opp igjen et annet sted, uten at vi registrerer det. Det samme skjer når bedriftene skifter bank, de blir vanskelig å spore, påpeker Kagina.

Lekker ut. Andre problemer blir derimot for store for Uganda alene, selv med den mest driftige og kreative skattedirektør. Skatteparadis er et av dem.

– Det er trolig flere enn 641 store skattebetalere i Uganda. Vi har derimot ikke hatt kapasitet og kunnskap til å undersøke eventuelle transaksjoner ut av landet, sier Kagina.

Reform ga mer korrupsjon

Skatteekspert Odd-Helge Fjeldstad peker på at reformer ikke alltid virker etter planen. Det fikk uheldige konsekvenser da Tanzania fulgte oppskriften som Uganda nå har fulgt – ved å la alle de ansatte i skatteforvaltningen søke jobbene sine på ny.

Det var mange tollere blant de som mistet jobben på grunn av misligheter. Disse ble i stor grad rekruttert til nye jobber av det private næringslivet. De kjente svakhetene i systemet godt, og hadde også gode kontakter i den nye skatteetaten. Dermed oppsto det nye nettverk av korrupte tjenestemenn og aktører i næringslivet, og korrupsjonen innenfor tolletaten økte. ■

Et viktig argument i ny forskning er nettopp det at skattene har andre funksjoner enn kun å skaffe inntekter.

– Hvis du har en bred skattebase, der de fleste bidrar, har borgerne også større muligheter til å stille myndighetene til ansvar for hvordan skattepengene blir brukt. Det er ikke tilfellet i mange land dag.

Høy inntekt. – Noen skatteparadis er relativt fattige land med få andre inntektsmuligheter, som Vanuatu. Må ikke slike land også ha noe å leve av?

– De fleste skatteparadis har en høy inntekt per innbygger. De

Skatteforvaltningen skal nå gjennomgå en liste over flere mellomstore skattebetalere, for å se om de i virkeligheten burde betalt mer i skatt.

– Flere store lokale selskaper og flernasjonale selskaper er registrert i skatteparadis. Det ville hjulpet oss mye å få fri tilgang til informasjon fra de utenlandske bankene som mottar penger fra Uganda, sier Kagina.

Regionalt samarbeid. Et annet stort problem er regional skattekonkurranse. Landene underbyr hverandre med lave skatter.

– Dette er noe som kan være enda verre enn skatteparadis. Vi som afrikanske land senker skattesatsene våre for å bli attraktive for utenlandske investorer, sier hun.

Mangel på informasjonsutveksling gjør at selskapene kan spille landene opp mot hverandre.

Kagina er visedirektør i African Tax Administration Forum. Flere afrikanske land er blitt enige om å dele viktig informasjon om sin skattlegging. Landene utveksler også kunnskap om hvordan skatteforvaltningen kan styrkes.

Ghana, Kamerun, Sør-Afrika, Botswana, Nigeria, Rwanda og Uganda er medlemmer så langt. Målet er et utstrakt samarbeid med Den afrikanske union, bistandsgivere og regionale økonomiske enheter som Economic Community of West Africa og East African Community.

– Mange land er som Uganda, de er avhengig av lån fra bistandsgiverne for å få det til å gå rundt. Dette forumet skal styrke landenes evne til å finansiere sine egne budsjetter, sier Kagina. ■

ordnede forholdene gjør at folk ønsker å sette pengene sine der – systemet er sikkert og stabilt, det har god administrasjon og forvaltning. Det gjelder Mauritius, Cayman Island og Jersey. Vanuatu er et unntak. Samtidig kan dette sammenlignes med en fattig person som overlever ved å slå ned og rane gamle damer. Man skal ha forståelse for at han har det vanskelig, men det er likevel ikke akseptabelt.

– Og hvis du er rik og slår ned gamle damer?

– Ja, da blir det enda verre. ■

Sannheten er at de som sluttet, visste at det var tryggere å forlate jobben frivillig enn å få sparken.

Allen Kagina, skattedirektør i Uganda.

Krisen fortsetter i fattige land

Verdensøkonomien viser tegn til bedring, men 43 fattige land lider fortsatt som følge av den globale tilbakegangen, sier Verdensbanken i et notat foran G20-møtet i Pittsburgh. 89 millioner flere mennesker vil leve i ekstrem fattigdom ved utgangen av 2010. Den økonomiske krisen kan gi 11,6 milliarder dollar mindre til utdanning, helse, infrastruktur og velferd i de mest sårbare landene.

– De fattige landene er ikke representert i G20, men vi kan ikke glemme de langsiktige konsekvensene for helse og utdanning til disse menneskene, sier president Robert B. Zoellick (bildet) i Verdensbanken, med oppfordring om økt støtte til å håndtere krisen. ■

Milliarder til afrikansk telekom

Hele åtte milliarder dollar er investert i telekommunikasjon i Afrika i 2008., ifølge generalsekretæren i Den internasjonale telekommunikasjonsunionen (ITU), Hamadoun Toure.

Tallene ble lagt frem på den avsluttende pressekonferansen i forbindelse med African Telecom Development Summit i Abuja nylig.

– Det har vært et ekstraordinært tiår for Afrika, og det gleder meg å se hvordan kontinentet har tatt store steg fremover for å koble afrikannere til nettet, sa Toure.

Han viste til at det for ti år siden var så godt som ingen i Afrika sør for Sahara som hadde en mobiltelefon.

– Mobiltettheten har nådd 32,6 prosent, med 250 millioner abonnenter i Afrika sør for Sahara, opplyste Toure. ■

Felles valuta i Øst-Afrika

Kenya, Uganda, Tanzania, Rwanda og Burundi satser på å få en felles valuta innen 2012, ifølge East African.

Rådgivere fra den europeiske sentralbanken bidrar i arbeidet, og møtevirksomheten har vært intens de siste ukene i de østafrikanske storbyene. Målet er at en studie av en mulig felles valuta i East African Community skal være klar i slutten av denne måneden.

Ledende økonomer sier at det er på tide at regionen danner en felles sentralbank og valuta for å være konkurransedyktig i verdensmarkedet og lokke til seg utenlandske investeringer. En felles valuta vil også øke den regionale handelen, mener handelskommisjonær Maxwell Mkwezalamba i Den afrikanske union. ■

Gullsalg for utvikling

Det internasjonale pengefondet (IMF) selger gullbarrer for å kunne låne penger til fattige land rammet av finanskrisen.

Styret i fondet har vedtatt å selge 403 tonn av bankens gullbeholdning. Gullprisen er nå på topp og de regner med å tjene inn 13 milliarder dollar som skal settes av i et spesialfond. IMF regner med å kunne gi seks milliarder dollar i nye lån til minst utviklede land over de nærmeste tre årene.

Organisasjoner som Oxfam og aktivister som Bob Geldof har presset på IMF. Det er trolig Kina, Russland og India som vil kjøpe store deler av beholdningen for å redusere deres avhengighet av amerikanske dollar. Det er ni år siden IMF sist solgte en stor mengde gull. Finansinstitusjonens totale gullbeholdning hadde en verdi i slutten av august på nesten 100 milliarder dollar. ■

MÅNEDENS STATISTIKK

KLIMAUTSLIPP (MILLIONER TONN CO₂)

Kilde: World Development Report 2009

Krigen i – og for Kongos regnskog

Av Espen Wæhle

KONGO

Tjostolv Moland og Joshua French er langt fra de første nordmenn på «krigsstien» i Kongos nordøstligste provins Oriental. Allerede før mer enn 120 år siden meldte unge menn seg til skarpe oppdrag i regnskog og savanne i grenseområdene mellom dagens Uganda, Sudan, Den sentralafrikanske republikk og DR Kongo. Selv om Oriental har gjennomgått en uendelig rekke av kriger og elendighet, skal man ikke glemme at i disse dager foregår en ny «krig» for å redde Kongos regnskoger.

Pygmeene i Kongos regnskog symboliserer for mange et romantisk bilde på et fredelig liv i sameksistens med en mangfoldig og fascinerende natur. Da jeg i 1982-83 gjorde feltarbeid i Oriental, ble jeg imidlertid slått av de dype spor generasjoners erfaring med krig og elendighet hadde satt hos pygmeer og nabofolk. Og som om det ikke skulle være nok: siden jeg bodde der, har de arme skogsfolkene blitt rammet av flere kriger i kjølvannet av folkemordet i Rwanda, og fra utkanten av regnskogen har hema-lendu-konflikten og Lord's Resistance Army satt blodige spor.

Mediedekningen av nordmennenes straffesak i Kisangani har gitt anledning til å repetere den særlig voldsomme kolonihistorien under Kong Leopold II's privateiendom Fristaten Kongo (1885-1908). Mens dette koloni-eventyret er kjent for å ha beriket kongen privat, samtidig som det bidro til å gjøre lille Belgia til et «stort land», hadde han en fiks ide som få kjenner til: Kongen ville bli Farao av Egypt.

I 1890-årenes stormaktsrivalisering mellom Frankrike, England, Russland, Etiopia og sudanske og egyptiske interessenter om områdene mellom Kongo og Middelhavet, drev Kongos kolonitropper intense forberedelser til territoriell ek-

KRONIKK

Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes tgh@norad.no. Teksten bør ikke overstige 8500 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

spansjon nordover Nildalen og ut mot Rødehavskysten. Det tok ikke lang tid før belgiske offiserer døde i hopetall. Leopold fryktet at dette skulle forpurre hans ekspansjonstiltak, og her finner vi bakgrunnen for at over 180 norske, danske og svenske offiserer og underoffiserer ble rekruttert til kampene i nordøst. Der stod de i spissen for kolonitidens nest største troppekonsentrasjon i Afrika, bare overgått av Boerkrigen.

Det er noe særegent ved kolonifremstøtene i denne delen av Kongo, for her ser man tydeligst hvordan Fristaten Kongo barket sammen med lokal motstand, soldatopprør og konkurrerende handelsimperier som også var ute etter regionens rikdommer. Den som finleser Henry M. Stanleys bok fra kryssingen av Afrika i 1874-1877 vil legge merke til at han allerede da omtaler et område utarmet av langvarige krigshandlinger og slavejakt. Den koloniseringsbølge Stanley var med på å innlede, var altså bare fortsettelsen av et langt mareritt.

Mens mer kystnære befolkninger ble innfanget og sendt til Den nye verden fra omkring 1500 til 1870, led folk i Oriental under bølger av mindre kjent slave- og elfenbenseskport langs slaverutene gjennom Nildalen mot Egypt og mer vestlige ruter over Tsjadsjøen mot Libya. Fra 1880-tallet ekspanderte nye sudanske handelsimperier og inn i det nordlige Kongo. Etter noe tid ble deres slaveruter mot Middelhavet blokkert av den muslimske vekkelsesbevegelsen og opprøret mot det Anglo-Egyptiske Sudan – mahdistbevegelsen (1881-1898).

Tjostolv Moland og Joshua French er langt fra de første nordmenn på «krigsstien» i Kongos nordøstligste provins Oriental.

Les også kommentaren «Gutta i Kongo» av Halle Jørn Hansen og artikkel om rettsvesenet i DR Kongo på bistandsaktuelt.no

I det maktvakuum som oppstod omkring grensen mellom Kongo og Sudan vokste det frem mindre handelsimperier: sultanatene. Perioden var også sterkt preget av territoriell maktkamp og ekspansjon blant ledende lokale statsdannelser, som azande- og mangbetufolkene. I samme tidsrom begynte et langt bedre finansiert og utstyrt handelsimperium fra Zanzibar å trenge inn i det nordøstlige Kongo. Enda en voldsbølge var innledet, for mange personifisert i slavehandleren Tippu Tib.

Handelsimperiene fra Sudan og Zanzibar var direkte konkurrenter til Fristaten og en intens maktkamp ble innledet. Da Fristaten var i ferd med å sende store troppestyrker inn i Sør-Sudan for å realisere Leopolds ekspansjonsplaner, gikk soldater fra batetela-folket til opprør. Flere blodige år fulgte før batetelaene ble beiret og før Fristaten kunne opppta «krigen mot araberne», som det het den gang. Mens krigene raste led lokalbefolkningen.

Landsbyer måtte bygge enorme palisadervern. Skulle en kvinne ut etter vann, måtte hun ha væpnet eskorte. Like voldsomt var det da Fristatens styrker gikk til offensiv mot sine arge konkurrenter i regnskogens nordlige og østlige utkant. Gjennom disse seriene av konflikter og kriger fikk lokale beboere erfare fremmede tropper under blant annet norsk ledelse, og nordmenn som ivrig tjente eller bygget opp et koloniapparat myntet på å hale mest mulig overskudd ut av menneskelig arbeidskraft og naturressurser.

Araber-krigene skulle gi et pustepunkt for flere av regnskogsfolkene i Oriental. De utnyttet at hovedpartene av kolonitroppene var i krig utenfor regnskogen, omgrupperte og organiserte seg, tok opp former for geriljakrig og i mange tiår hersket de selv over regnskogen. I det nordøstre hjørnet av regnskogsbeltet var det først omkring 1942 at de belgiske kolonimyndighetene

regnet området for kolonisert, passifisert og trygt.

Etter noen gode år med økonomisk fremgang i årene før uavhengigheten i 1960, ble Oriental igjen skueplass for ekstrem vold og herjinger. Først i trefningene i kjølvannet av mordet på Kongos første statsminister Patrice Lumumba og deretter da etterkommere av batetela-opprøret samlet seg i Simba-opprøret som først var sosialt betinget, men som i Oriental ble til en ren voldsorgie. Jeg kjenner folk som var på konstant flukt i regnskogen i to til syv år etter 1964. Knappt hadde roen senket seg før kleptokratisk økonomi smadret økonomiske fremskritt og infrastruktur. I 1982-83 var det åpenbart at skogsfolkene investerte mye krefter og fantasi i å holde seg lengst mulig vekk fra marked, myndigheter og misjon – de ville ha størst mulig frihet til selv å definere hvordan skogslivet skulle leves.

Dette historiske bakteppet skal man ha med seg når Moland og French overfor norsk presse har hevdet at de egentlig var i Oriental for å se på muligheten for å arrangere opplevelsessturer der rikfolk skulle leke krig i regnskogen. Når folk i regionen har erfaring med konstant frykt og flukt gjennom de siste 150-200 år, ser man at Moland og French hadde en usedvanlig smakløs forretningsidé. Så mye bedre er det heller ikke om planen deres var å lage treningsleir for leiesoldater i regnskogen.

For første gang i historien står man nå overfor en historisk sjanse. Nå kan man bryte den rikdommens forbannelse som har hvilt over Oriental og Kongo. Det foreslås i disse dager mange tiltak for å redusere klimagassutslipp. De såkalte REDD-planene skal hindre avskoging og ødeleggelse av tropeskoen gjennom tre målsetninger: Man skal bevare regnskogens utrolige biodiversitet, gi regnskogens mange beboere muligheter til å skape trygge og bærekraftige strategier, samtidig som de bidrar til å redusere drivhuseffekten. Omkring 20 prosent av de globale klimagassutslippene kommer fra avskoging og ødeleggelse av skog, hovedsaklig regnskog. I Oriental har regnskogens beboere i den senere tid vært klemt mellom vernetiltak, som hindrer deler av befolkningen å bruke skogen, og illegal eksport av tropetømmer.

For tiden er norske midler og aktører sentrale i kampen for å hindre nye hogstkonsesjoner, motvirke korrupsjon, hindre den illegale hugsten, skape en ny form for skogforvaltning samt sikre skogsboernes rettigheter som basis for en ny æra i Oriental og de andre store skogsområdene i Kongo. Dette er den nye «krigen» om regnskogen. Det er på tide at nordmenn kan forbindes med en konstruktiv utvikling i Kongos regnskoger. ■

Espen Wæhle er sosialantropolog med feltarbeid fra Oriental i DR Kongo. Han har bl.a. publisert flere artikler om kolonihistorie, sist i *Alsaker Kjerland & Rio Kolonitid* (2009) der Oriental-koloniseringen beskrives, og arbeider nå for Regnskogfondet.

Gruppe av Efe (Mbuti-pygmeer) hviler under flytting mellom skogsleire, Ituri, Oriental 1983.

FOTO: ESPEN WÆHLE

Den nye Miriam Makeba

Av Christine Afandi Agalomba

SØR-AFRIKA

Afrika, og ikke minst Sør-Afrika, leter etter sangartisten Miriam Makebas etterfølger. En kandidat til tronen er 24 år gamle Nomfusi Gotyana. En liten og vever skikkelse så full av kraft at ingen lytter blir uberørt.

Miriam Makeba, som døde i november i fjor, var en unik artist med et stort publikum både i Afrika og resten av verden. Hun fikk også en status som sørafrikansk frihetskjemper og apartheid-motstander. Nomfusi lar også stemmen og tekstene få en klangbunn fra dagens største problemer i Sør-Afrika og Afrika som helhet; kamp mot fattigdom og aids.

Nomfusi vokste opp i den fattige bydelen KwaZhakele i Port Elisabeth. Moren Kwazibani tok vare på Nomfusi og hennes søsken og også andre barn som hadde mistet foreldrene av aids. Nomfusis far sonet en dom på 21 år i fengsel og slapp ikke ut av fengsel før for to år siden.

– Moren min arbeidet som hus-hjelp, men hun var også en aktiv sangoma. Det er en tradisjonell healer som bruker sang og dans for å kurere folk. Jeg var som barn sammen med moren min på ritualene der hun kunne synge og danse i timevis, forteller Nomfusi.

Moren døde av dobbeltsidig lungebetennelse, som følge av aids, da Nomfusi var 12 år gammel.

– Jeg savner henne og beundrer det hun sto for, sier Nomfusi.

En av sangene på hennes nye plate «The Lucky Charms» har tittelen Kwazibani og handler om moren.

Nomfusis tante tok over ansvaret for Nomfusi og søsknene, men også tante døde av aids etter få år. Nomfusi flyttet til et

Nomfusi er en liten kvinne med en stor stemme.

FOTO: NEO NTSOMA

SETT FRA SØR

Christine Afandi Agalomba er journalist i The East African.

Mine tekster handler ikke først og fremst om hvor ille alt er, men om håp.

Nomfusi Gotyana, sangartist.

skur i bydelen Khayeltisha i Cape Town. Hun snakket da lite engelsk, men fikk en jobb som servitør på kafeen Stardust. Her ble Nomfusi spurt om å synge for gjestene. Stadig flere ble begeistret for den lille jenta med den kraftige og følsomme stemme. I 2008 slo Nomfusi skikkelig igjennom på flere tv-opptredener og konserter og fikk ikke minst en stor til-

hengenskare i Khayeltisha og andre fattige bydeler i Cape-området. Mange kjente seg igjen i Nomfusis personlige historie, som hun også sang om i tekstene sine.

Mine tekster handler ikke først og fremst om hvor ille alt er, men om håp. Jeg hadde aldri klart meg gjennom alle vanskelighetene i mitt liv uten å ha en sterk tro og håp om noe bedre. Dette henger også sammen med en kjærlighet og tro på seg selv, som i beste fall kan gjøre mennesker mindre sårbare og gi dem styrke til å komme vekk fra fattigdom og undertryk-

king, forteller Nomfusi.

Nomfusi Gotyana kan trenge både kraft og selvtillit når hun nå står foran et musikalsk gjennombrudd langt utover Sør-Afrikas grenser. Hun har reist både i Amerika og Europa, inkludert Norge.

– Jeg er påvirket av både Miriam Makeba og Brenda Fassie og synger flere av Makebas sanger på konsertene. Men jeg har også hentet mye inspirasjon fra amerikansk soul og r&b, forteller Nomfusi.

Hun skriver de fleste av sangene sine selv og henter mye inspirasjon fra egen livshistorie. ■

GADOS VERDEN

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Godhetsregimet – seks år senere

LITERATUR

Av Arnfinn Nygaard

Terje Tvedts bok «Utviklingshjelp, utenrikspolitikk og makt. Den norske modellen» kom først i 2003 som en del av maktutredningen. 2. utgave – som utkom i år – er utstyrt med et fyldig etterord, der forfatteren ser på hvordan systemet har utviklet seg etter at boka ble utgitt.

Forfatteren og boka ble både utskjelt og hyllet da boka kom i 2003. – Dette bør Terje Tvedt spise i seg, sa Eva Bjøreng i Norsk Folkehjelp til avisa Klassekampen, mens Aftenpostens anmelder, Nils Morten Udgard, tok fram de store ordene: «Den bør bli stående som merkestene og målestokk i all fremtidig norsk debatt om utviklingshjelpen».

Imidlertid er det ikke kritikk av u-hjelpen som er Tvedts prosjekt, men politikfeltet og analysen av trekk ved det han omtaler som «det sørpolitiske system». Ikke minst gikk han løs på bistandsspråket. Hans sentrale grep var et sett med nye begreper og måter å beskrive feltet på, som «godhetsregimet», «elitesirkulasjon», «nasjonalkorporativisme» og «den altruistiske PR-kampanjen».

Hva har så skjedd siden boka

BOKANMELDELSE

Terje Tvedt:

«Utviklingshjelp, utenrikspolitikk og makt. Den norske modellen»

Gyldendal, 2009.

kom? «Sørpolitikk og dannelse», er tittelen på etterordet til 2. utgave av boka, der Tvedt – ikke overraskende – finner at det har skjedd «mer av det samme». Han mener vi vært vitne til en forsterket «elitesirkulasjon», der de samme aktørene (Jonas Gahr Støre, Jan Egeland, osv) sirkulerer mellom posisjoner i systemet (sivilsamfunn, politikk og forskning).

Han gir flere eksempler på hvordan «sørpolitikken nasjonalkorporative stimuli» har fått ytterligere ringvirkninger etter 2003: 1) NRK har definert seg selv som bistandsaktør (gjennom TV-aksjonen), 2) stortingspartiene har brutt med norsk statsskikk og underkastet seg UD (gjennom Norsk senter for demokratistøtte, som for øvrig ble nedlagt i år) og 3) Riksrevisjonen har avtafestet en forpliktelse om å rapportere til det departementet som

det er Stortingets og Riksrevisjonens oppgave å kontrollere. Videre reddegjør han bl.a. for hvordan det sørpolitiske systemet har ekspandert og «invadert» stadig større deler av samfunnet – også etter 2003.

Tvedts bok i 2003 banet veien for en viktig og kvalitativ ny, bistandskritisk debatt, og bokas 2. utgave bekrefter den fortsatte relevansen av mange av Tvedts kritiske perspektiver. Men, «den som leter, finner» og det kan være Tvedt har vært vel ivrig etter å bare finne forhold som bekrefter hans eget «retoriske univers».

Han påpeker korrekt at utviklingsmeldingen (St.meld.nr. 13, 2008-2009) skulle bidra til samordning av utenriks-, utviklings- og innenrikspolitikken, men trekker det vel langt når han påstår at «det er blitt offisiell politikk å underkaste den nasjonale politikken utviklingspolitikken prosjekt». Her kunne han med fordel også ha drøftet «refleksmeldingen» (St.meld.nr. 15, 2008-2009) – der fokus var på avvendinger i utenrikspolitikken mellom interesser og idealer.

Det er ikke vanskelig å dele Tvedts uro over at «et stadig større

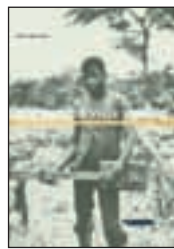
sjikt av meningsbærere i det offentlige rom finansieres av UD mens de arbeider utenfor departementet i frivillige organisasjoner eller på forskningsinstitusjoner». Det påfallende er at han bl.a. unnlater å nevne at en enstemmig utenrikskomité, i sin innstilling til «bistandsmeldingen» i 2005, delte denne uro og understreket «de frivillige organisasjonenes uavhengige vokterrolle». Han nevner heller ikke at en lang rekke statlig finansierte organisasjoner er langt fra å operere innenfor «et begrunnelsesunivers hvor det bare finnes gode intensjoner».

Likevel, bokas 2. utgave er en viktig videreføring av Tvedts prosjekt og innsats for «å undersøke og forstå politikfeltets særegne, og i egen øyne makttomme former for maktutøvelse og retorikk». Den kan med fordel leses av mange, gjerne i forkant av årets TV-aksjon på NRK eller besøk på Norads nyåpnede utstillingsvindu på Vestbanen: Utviklingshuset. ■

Arnfinn Nygaard er koordinator for RORG-nettverket.

Personlig beretning fra en afrikansk utkant

Økonomen og bistandsarbeideren Rolv Bjelland (bildet) har utkommet med boka «Bistand og ville veier» på forlaget Kolofon. Bjelland, som arbeidet med økonomistyring i et utviklingsprosjekt, beskriver hvordan et norskfinansiert prosjekt fungerte i Rukwa i den sørvestlige del av landet. Det er en svært personlig beretning. Han forteller også om hvor-

dan det går når to ulike kulturer møtes – og gir råd til bistandsarbeidere om hvordan konflikter kan unngås.

Ifølge forlaget er boka også interessant i et bistandshistorisk perspektiv, siden den reflekterer hvordan bistandstenkningen var på begynnelsen av 1990-tallet. Tidligere Norad-direktør Per Ø. Grimstad har skrevet forordet til boka. ■

Sheela Patel | Slum Dwellers International/Spare India, Tom Angotti, Hunter College | Lynsey Hanley, Journalist, Jane Samuels, Removing Unfreedom's Consultancy UK, among others. See www.habitat-norvege.org

SLUM CULTURES

-THE ROLE OF CULTURAL HERITAGE IN POOR URBAN SETTLEMENTS

WORLD HABITAT DAY 2009
INTERNATIONAL CONFERENCE ON CITIES IN THE SOUTH, OSLO 05.10.09
HAUSMANNSGATE 7 (RØDE KORS HUSET) 9am-5pm
Entrance is free, but registration is required. Please register before the 1st of October to post@niku.no

niku The Norwegian Institute for Cultural Heritage Research
Habitat Norway KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENTET

Norwegian People's Aid

Norwegian People's Aid (NPA) is a non-governmental organization with close links to the Norwegian labour movement. NPA is involved in long-term development and humanitarian mine-action cooperation in more than 30 countries. We support civil society and local organizations in their endeavour for democracy, gender equality and equitable distribution of resources. NPA have around 70 expatriates abroad per year and around 2500 locally employed staff members. NPA is one of the leading organizations involved in humanitarian mine action. The NPA head office is located in Oslo, Norway.

In Angola NPA has a development and mine action program with a total number of 130 staff, 12 partners and an annual turnover of approximately NOK 50 million.

COUNTRY DIRECTOR ANGOLA

Norwegian People's Aid (NPA) seeks to appoint a new country director to lead our prog-ramme in Angola. Applicants must have extensive leadership experience, profound knowledge and experience from international work, and a broad political and social understanding.

The country director has the overall responsibility to implement NPA strategies and long term objectives. The appointment requires close cooperation with the civil society and local partners, national authorities and relevant international donor communities.

Applicants must have relevant formal higher education from a university or institute of higher education. Competence and experience in administration and financial management is necessary. Great importance is attached to cross-cultural communication skills and networking abilities as well as experience in fund raising and donor relations. In addition to proficiency in written and oral English, knowledge of Angola and Portuguese language is an advantage

As extensive travel within Angola should be expected, we emphasise good health and the ability to work under pressure and difficult conditions.

Terms and conditions by agreement including free accommodation, transport and insurance schemes. This is a two-year contract with the possibility of renewal.

Norwegian People's Aid works actively to promote gender equality. Women are encouraged to apply.

Contact persons:
Deputy Director of International Programme Department:
Sveinung Torgersen: Phone: +47 90982811
Deputy Director of Mine Action Department:
Steinar Essen: Phone: +47 92847223
Personnel Manager
Ole Geir Instefjord: Phone: +47 48076772

Position number: 124/09
Place of service: Luanda, Angola
Starting date: February 2010
Closing date for applications: 11th of October 2009

Please apply online as instructed on NPA's website at www.folkehjelp.no or www.npaid.org with a full CV and cover letter explaining your interest. Please mark the application position no 124/09.

NYTT OM NAVN

Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider Jan Speed på e-post: jasp@norad.no eller på telefon 22 24 03 65.

Ragnhild Meisfjord tiltrådte i august et vikariat som nestleder i SOS-barnebyers internasjonale programavdeling. Meisfjord kommer fra stillingen som seniorrådgiver ved Norads utdannings- og forskningsavdeling, og har erfaring fra utdanningsavdelingen i UNESCO, Paris. Hun har hovedfag i flerkulturell og internasjonal utdanning ved Høgskolen i Oslo.

Janne Lexow begynte 1. september i prosjektstilling som Institutional Funding Officer i SOS-barnebyer. Lexow er sosialantropolog og har 27 års erfaring med bistand som både forsker og konsulent. De siste årene har hun vært partner i konsulentfirmaene DECO-Development Consulting og Nordic Consulting Group (NCG). Hun har jobbet spesielt med barns og kvinners rettigheter samt utdanningsprosjekt, spesielt i land i konflikt.

Grant Angus Dansie begynte 1. september i prosjektstilling som Institutional Funding Officer i SOS-barnebyer. Dansie er fra Australia og kommer fra stillingen som forsker på NUPI. Før dette har han

blant annet jobbet som prosjektkoordinator ved senter for historiefremføring og fredsbygging i Kristiansand. Dansie har mastergrad i Freds- og Konfliktstudier fra Universitet i Malmø, og har studert Afrikansk historie og politikk på universitetet i København.

Finn Bergesen jr. blir nytt styremedlem i Plan Norge. Bergesen jr. har de siste 10 årene vært administrerende direktør for Næringslivets Hovedorganisasjon. Han er utdannet jurist, og har tidligere arbeidet

som byråsjef for Fiskeridepartementet, norsk fiskeriatteaché (Washington og Ottawa), generalsekretær i Norges Fiskarlag, og administrerende direktør i Norges Sildesalgslag og Kavli Holding. Bergesen har også en bred erfaring innen styrearbeid og verv.

Janet Rautio Øverland er, gjennom en driftsavtale mellom Norad og Nobels Fredssenter, engasjert som resepsjonist ved Utviklingshuset gjeldende fra 1. september. Øverland har Master i Post-war Recovery fra Universitetet i York i Storbritannia, og bakgrunn i statsvitenskap og psykologi. Hun har tidligere arbeidet i Somalia som Liaison Officer for International Peacebuilding Alliance.

Nina Tanggaard og Jannicke Hestås Minken er tilsvarende engasjert som for midleer ved Utviklingshuset gjeldende fra 1. september. Tanggaard har master i «International Social Welfare and Health Policy», samt bachelor i «Internasjonal, interkulturell sosialrådgiver». Hun har tidligere vært internasjonal koordinator for Ubuntu-prosjektet. Hestås Minken er utdannet lektor og har hovedfag i historie med fokus på bistand. Hun har også studieerfaring fra Centre of African Studies ved Universitetet i Edinburgh. Jannicke har undervist flere år i skoleverket.

Christine Knudsen har gått over i ny stilling som Norad-koordinator på Utviklingshuset. Hun har tidligere vært prosjektleder for etableringen av Utviklingshuset. Knudsen har hovedfag i statsvitenskap fra Universitetet i Oslo med fokus på sørafrikansk politikk.

Elisabeth Biering (f.1970) er ansatt for å jobbe med medlems håndtering og verktøyutvikling i Initiativ for etisk handel (IEH). Biering begynte i IEH 1. september 2009. Hun er utdannet innen statsvitenskap og markedsføring og har en mastergrad i internasjonal politikk, energi og miljø. Elisabeth har tidligere jobbet i PA Consulting Group med strategi, markedsføring og organisasjonsutvikling. Hun har også jobbet i Norges Eksportråd og i Verdensbanken.

Charlotte Norby har begynt som rådgiver i UDI, regional og mottaksavdelingen, Transittjenesten. Hun har hovedfag i sosialantropologi og har tidligere jobbet på Norads avdeling for Sivilt samfunn, Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpesenter, Senter for menneskerettigheter og Forum for kvinner og utviklingsprosjekt (FOKUS).

Veronica Gundersen (31) fra Skien vil, som Tibetmisjonens utsendning, arbeide med dyktiggjøring av lærere i Nepal. Gundersen har utdannelse innen kunst og design og vil være med å utvikle pedagogisk undervisningsmateriale.

Steinar Bakken (52) begynte første uka i september i stillingen som HR-sjef i

Kirkens Nødhjelp. Bakken er utdannet cand. polit. og lektor i statsvitenskap, og har fullført BIs masterprogram Personal- og arbeidsjuss. Han er gestaltveileder og holder på med en Master of Management ved BI. Bakken kommer fra stillingen som administrasjons- og HR-sjef i Frelsesarmeens sosialtjeneste, rusomsorgen. Tidligere har han arbeidet med HR på Rikshospitalet og i Postbanken, og vært høyskolelektor ved Norsk diakonihøyskole. Fra 1990 arbeidet han to år i Kirkens Nødhjelps planavdeling. Bakken har tung erfaring med HR fra strategisk til operativt nivå. Han har hatt en rekke kirkelige verv, og har erfaring som megler i Konfliktrådet i Oslo.

Kirsten Engebak tiltrådte 1. september stillingen som seksjonsleder for Seksjon for Øst-Afrika. Hun kommer fra stillingen som seksjonsleder for Seksjon for Vest-Afrika og sørlige Afrika i Kirkens Nødhjelps utenlandsavdeling og har tidligere vært Kirkens Nødhjelps områderepresentant for Somalia, Kenya og Uganda.

GRATIS PEDAGOGISK OPPLEGG FOR 10. TRINN, 1.-3. VGS OG FOLKEHØYSKOLER

Norad ønsker velkommen til Utviklingshuset - et helt nytt besøks- og opplevelsessenter om bistand og utvikling.

Aktiviser elevene i Utviklingslab - et interaktivt rollespill om internasjonal utviklingspolitikk og fattigdomsbekjempelse.

Målsætning og innhold er forankret i Kunnskapsløftet.

Varighet 2 timer.

utviklingshuset

Rådhusplassen ved siden av Nobels Fredssenter | Tel 954 52 000 | post@utvikling.no | www.utvikling.no

Raseringen av verdens regnskoger er en av vår tids største miljøkatastrofer. Hvert år ødelegges over 130.000 km² tropisk skog. Regnskogfondet er en av Europas ledende organisasjoner i arbeidet for å bevare regnskogen og styrke regnskogsbeboernes rettigheter. Regnskogfondet er inne i en spennende vekstfase og søker etter to engasjerte medarbeidere.

Programkoordinator/-rådgiver Indonesia/Vest-Papua Programkoordinator/-rådgiver Amazonas

Nøkkellikvidasjonsjoner: Bistandserfaring, innsikt i urfolksproblematikk og regnskogsforvaltning. God kjennskap til den aktuelle regionen er en fordel og relevante språkkunnskaper en betingelse.

Søknadsfrist 5. oktober

For fullstendig utlysningstekst se: www.regnskog.no/om_regnskogfondet

7-2009 - 12. ÅRGANG bistandsaktuelt

Fagblad om utviklings-samarbeid

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media.

Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

Ansvarlig redaktør:
Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Debattredaktør:
Thore Hem
tgh@norad.no

Nettavisredaktør:
Jan Speed
jasp@norad.no

Journalister:
Liv R. Bjergene
lrb@norad.no
Tor Aksel Bolle
toab@norad.no
Per-Ivar Nikolaisen
pein@norad.no
Hege Opseth
heop@norad.no
Marta Camilla Wright
martacamillaw@hotmail.com

Administrasjon:
Ba-Musa Ceessay
Ellen Rojahn

Redaksjonsråd
Jens Barland
Laila Bokhari
Eva Bratholm
Tone Lindheim
Anne Lene Dale Sandsten
Anne Hege Simonsen

Internett:
www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:
Boks 8034 Dep.,
0030 Oslo

Kontoradresse:
Ruseløkkv. 26 (6. etg.)

Telefoner:
22 24 20 30
(sentraltbord)
22 24 20 40 (redaksjon)
22 24 05 72 (annonser)

E-post redaksjon:
gz@norad.no

E-post annonser:
toab@norad.no

Design og produksjon:
Akela grafisk design,
Fred Isaksen, Larvik #51073

Trykk:
Nr1 Trykk as

Abonnement:
Bistandsaktuelt, Norad,
Boks 8034 Dep.,
0030 Oslo
Telefon: 22 24 20 59
E-post: adr-ba@norad.no
Abonnementet er gratis.

Utgiver:

Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:
Tirsdag 22. sept. 2009

Opplag - denne utgaven:
18 300 eksemplarer

Bistandsaktuelt er medlem av:

Neste
bistandsaktuelt
utkommer ca. 23. oktober

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av utviklingslandenes situasjon? Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utviklingen? Om de mange små skrittene for å unngå sult-katastrofer og krig? Nå har du muligheten.

Nå 24.000 lesere!

X JA, jeg vil ha et gratis-abonnement på fagbladet Bistandsaktuelt.

Navn

Gate- og/eller leilighetsadresse (etasje og leilighetsnummer, hvis mulig)

Postboks

Postnummer Poststed

NB! Vennligst oppgi gate-/leilighets- og evt. postboksadresse. Hoveddelen av opplaget distribueres med avisbud.

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.no

PORTO

bistandsaktuelt

Norad,
boks 8034 Dep.,
0030 OSLO

VISSTE DU AT...
1,6 milliarder mennesker
ikke har tilgang
til elektrisitet?

Kilde: World Development Report 2010

«Det er ikke lurt å gå ut i elven
med begge bena for å sjekke hvor
dyp den er.»

Ordtak fra Ga-folket i Ghana

Gjør-det-selv-brille til fattige

Oppfinner drømmer om å gi briller til én milliard mennesker

Mer enn én milliard mennesker i utviklingsland trenger briller. Men optikere er ikke å finne på hvert gatehjørne – i enkelte land i Afrika sør for Sahara er det langt over én million mennesker per optiker. Men nå har en britisk professor funnet opp brillen som gjør optikeren overflødig for de fleste.

OPTIKK

■ MARTA CAMILLA WRIGHT

Atomfysikeren og fysikkprofessoren Joshua Silver fra Storbritannia fikk ideen i 1985. Han ville lage briller som kunne tilpasses den enkelte på en måte som ikke trengte spesialister, slik at verdens fattige kunne få tilbake synet. Etter mange års forskning, prøving og feiling er brillen en realitet.

Justerbare briller. Innen 2020 håper Silver at 1 milliard mennesker har fått bedre syn ved hjelp av disse brillene, som har en kostnad på omkring 110 kroner per brille. Så langt går omkring 30 000 mennesker i 15 land rundt med disse ikke helt moteriktige, men etter sigende virkningsfulle, litt overdimensjonerte Harry Potter-brillene.

Silvers mål var å lage en brille som mennesker som verken hadde penger eller optiker i nærheten kunne bruke.

– Ideen om justerbare briller er ikke ny. Men jeg ville videreutvikle ideen for å hjelpe mennesker. Det hadde gått opp for meg at veldig mange mennesker i verden hadde synsproblemer, forteller han.

Så enkelt at... Metoden er, ifølge Silver, så lett å få til at man kun trenger enkle instruksjoner for å tilpasse brillene til den enkeltes syn. Silikonolje injiseres med en sprøyte i et mellomrom mellom to plastplater til man ser tydelig, og deretter forsegles hvert «glass» med en liten

Pene er de kanskje ikke, men de kan hjelpe svaksynte til å få et nytt og bedre liv, mener oppfinneren.

FOTO: PRIVAT

Distributøren forklarer hvordan man skal justere brillene. Mer trengs ikke.

Joshua Silver, atomfysiker, professor i fysikk og oppfinner.

skruer, og sprøyten fjernes. Brillene hjelper for dem som trenger vanlige synskorreksjoner, som nærsynthet og langsynthet. Ifølge professoren lider en milliard fattige mennesker av dette i utviklingsland i dag.

– Når vi har delt ut briller, har distributøren forklart hvordan man skal justere brillene. Mer trengs ikke, forsikrer han.

Over 50 prosent brillettregende. – I USA bruker 60 prosent av alle mennesker briller. I utviklingsland utgjør brillebrukerne omkring fem prosent. Men det er ikke noen forskjell på hvor mange som får synsproblemer. Altså mangler over 50 prosent av befolkningen i utviklingsland briller. Tenk på alle de som ikke kan jobbe fordi de ikke ser godt nok, sier Silver.

Likevel oppfatter ikke Silver at bistandsorganisasjoner er opptatte av å jobbe med synsproblemer.

– De tenker ikke på synsproblemer som et utviklingsproblem på linje med hiv/aids for eksempel, sier han.

Ved hjelp av en sprøyte justerer brukerne brillene til riktig nivå.

Silver forteller om den første som fikk brillene i Ghana i 1996. – Han var skredder, men hadde

måttet slutte å jobbe fordi synet sviktet. Da han hadde fått stilt inn brillene, satte han seg rett til symaskinen og tredde i nålen.

Siden er det blitt mer forskning og flere prototyper før man er kommet til den brillen man distribuerer i dag.

En milliard innen 2020. Foreløpig har ikke professor Silver pengene og samarbeidspartnere til å oppskalere distribusjonen av briller i den størrelsesorden han ønsker. Men de ambisiøse målene har han klare.

– I løpet av få år håper jeg å kunne distribuere 100 millioner par briller årlig, sier fysikkprofessoren.

Selv er han nå ulønnet leder for Centre for Vision in the Developing World som drives med penger fra Verdensbanken og Partnership for Child Development og andre givere. Senteret driver med forskning på feltet og er en del av Universitetet i Oxford.

– Jeg gjør ikke dette for å tjene penger, men for å gjøre noen godt, sier idealisten Joshua Silver. ■

FAKTA OM SYN

■ Brytningsfeil, altså nærsynthet, langsynthet og skjeve hornhinner, er de viktigste synsfeilene i verden.

■ Verdens helseorganisasjon anslår at brytningsfeil vil være blant de ti viktigste helseproblemer som påvirker produktivitet innen 2030.

■ I Storbritannia er det én optiker per 8000 mennesker, i Ghana er det én optiker per én million mennesker og i Mali én optiker per åtte millioner mennesker
Kilde: Centre for Vision in the Developing World. www.vdw.ox.ac.uk